

Institutionen för socialt arbete
Socionomprogrammet
Vårterminen 2025
Kandidatuppsats, 15 hp

UPPSALA UNIVERSITET

Mamma eller pappa, vem är bästa föräldern?

En kvalitativ dokumentstudie om domstolens
framställning av kön och föräldraförmågor i
vårdnadstvister.

Francisca Valenzuela Clemens & Jackie Göransson Neuman
Handledare: Siv-Britt Björktomta

2025-05-25

Författarna är gemensamt ansvariga för arbetet.

Tack

Vi vill tacka vår handledare Siv-Britt Björktomta för hennes stöd och tålamod genom hela arbetet. Vi vill också tacka varandra för ett gott samarbete, fina minnen och en oförglömlig vänskap.

Sammanfattning

Syftet med studien har varit att undersöka huruvida föräldrar framställs på olika sätt i vårdnadstvister beroende på kön. Detta har gjorts genom en dokumentstudie av domar från en tingsrätt och analyserats med hjälp av en kvalitativ innehållsanalys. Det finns en generell uppfattning om att Sverige är ett jämställt land vilket vi var skeptiska till, därför ville vi undersöka hur det ser ut i rättsväsendet genom vårdnadstvister. Dessutom ville vi fördjupa oss i vilka föräldraförmågor som domstolen anser som positiva eller negativa och om det skiljer sig beroende på kön. Detta har vi gjort med hjälp av Baumrinds teori om föräldrastilar, därtill har vi också använt oss av Hirdmans genusteori för att identifiera könsskillnader och kunna få en förståelse för dem. Studien har en socialkonstruktionistisk epistemologisk ansats för att skapa en vidare förståelse för konstruktioner i samhället. Resultatet vi kom fram till var att domstolen har olika förväntningar på kvinnor och män som föräldrar och att domstolen ofta lyfter olika föräldraförmågor för mammor och pappor som positiva eller negativa. Det framgick också att domstolen oftare misstror mammor än pappor, och dessutom skuldbelägger mammor mer. Om föräldraförmågor framkom förmågan att hålla barnen utanför konflikter mellan föräldrarna som positiv hos båda könen. Att en förälder värnar om barnets relation till den andra föräldern är också något domstolen anser är bra hos en förälder. Det som skiljer sig är att det oftare framkommer information om våld från pappan, vilket enligt domstolen är olämpligt för en förälder. Sammantaget kunde vi se att traditionella könsnormer i samhället finns kvar och även om lagen är utformad för att vara jämställd, ser det inte alltid ut så i praktiken. Vi ser därmed ett behov av ytterligare arbete för att nå ett jämställt samhälle.

Nyckelord: Vårdnadstvister, kön, domstolar, föräldraförmågor, socialt arbete.

1. Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Problemformulering	6
1.3 Syfte och frågeställningar	6
1.4 Uppsatsens disposition	6
1.5 Avgränsningar	6
1.6 Begreppsdefinition	7
2. Tidigare forskning	7
2.1 Sökprocess	7
2.2 Könroller i hemmet	8
2.3 Favoriserad mamma	9
2.4 Engagerad pappa	10
2.5 Ett bristande föräldraskap	10
2.6 Beskrivningar av föräldraskap	10
2.7 Sammanfattning av forskningsfältet	11
3. Rättsliga ramar	11
3.1 Jämställdhet inom rättsväsendet	12
3.2 Innan domstolen kliver in	12
3.3 Föräldrabalken 6 kap	12
3.3.1 Vårdnad	13
3.3.2 Umgänge och boende	13
4. Teoretiskt ramverk	14
4.1 Genusteori	14
4.2 Föräldrastilar	15
5. Data och metod	15
5.1 Socialkonstruktionism	16
5.2 Material	16
5.2.1 Dokumentstudie	16
5.2.2 Urval	17
5.3 Kvalitativ innehållsanalys	18
5.4 Validitet och reliabilitet	20
5.5 Etiska överväganden	21
6. Resultat och analys	21
6.1 Mamma	22
6.1.1 Mamma – främsta föräldern	22
6.1.2 Mamma som överdriver	23
6.1.3 Skuldbeläggning av mamman	25
6.2 Pappa	26
6.2.1 Pappa – lämplig förälder	26
6.2.2 Förbättrat beteende hos pappa	28
6.2.3 Rätt till pappan	30

6.3 Föräldraförmågor	32
6.3.1 Bra föräldraförmågor	32
6.3.2 Bristande föräldraförmågor	33
6.3.2.1 Mamma	35
6.3.2.2 Pappa	36
7. Diskussion	38
7.1 Summering	38
7.2 Diskussion av resultat i relation till tidigare forskning och teoriernas förklaringskraft	40
7.3 Diskussion av relation mellan resultat och teori	42
7.4 Diskussion av relationen mellan resultat och metod	43
7.5 Implikationer för forskning och praktik	44
Referenslista	46

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Sverige är det högst rankade landet i EU när det kommer till jämställdhet enligt European Institute for Gender Equality (2024). Institutet använder sig av the gender equality index som är en skala från 0 till 100. Ju högre upp på skalan ett land är, desto mer jämställd är landet, och Sverige har 82 poäng på skalan. Trots detta hävdar både Mattsson (2010) och Holmberg (2000) att vårt samhälle inte är helt jämställt. Holmberg (2000, s. 17-18) menar att kvinnor är underordnade män och att föräldraskap ofta är något som tydliggör könsskillnaderna i en parrelation. Det kan skapas en ojämslälld arbetsfördelning när ett par skaffar barn då det ofta är mamman som tar huvudansvaret för hushållsarbetet (Mattson, 2010, s. 8). Mammor är också den föräldern som tar större delen av föräldraledigheten och arbetar deltid för att kunna ta hand om barnet. Pappors engagemang för sina barn har dock ökat, men utvecklingen sker i långsam takt (Sveriges kommuner och landsting, 2018, s. 11).

Lagen i Sverige är utformad för att vara lika för alla (Mattsson, 2010, s. 25). Så har det dock inte alltid sett ut. Exempelvis avgjordes vårdnadstvister, innan 1920, enligt faderspresumtionen, vilket var en lag som innebar att pappan ansågs vara den bäst lämpade föräldern för barnen och tilldelades därmed ansvaret för dem. Därefter gällde moderspresumtionen som inte var en lag men en riktlinje som innebar att mamman var mest lämpad att ta ansvar för småbarn. Parallellt med moderspresumtionen kom skuldpresumtionen som domstolar förhöll sig till i vårdnadstvister, vilket innebar att den som begärde skilsmässa förklarades olämplig som vårdnadshavare då den föräldern satte sina egna intressen över barnets. Tillämpningen av skuldpresumtionen upphörde år 1974 och ersattes av giftermålsbalken på den tiden. Nu regleras frågor om vårdnad, boende och umgänge av föräldrabalken (SOU 2014:6, 18, s. 3-4). Föräldrabalken (SFS 1949:38) är utformad för att barnets bästa ska vara avgörande i alla frågor som rör barnet och det är det som domstolen ska döma utefter. Enligt föräldrabalken 6 kap 19§ kan socialtjänsten få i uppdrag att göra en vårdnads-, boende- och umgängesutredning (VBU-utredning) till domstolen. Dessa utredningar spelar ofta en avgörande roll i domstolens bedömningar. Socialtjänsten ska inkomma med utredningen innan beslut tas vid vårdnadstvist

Man kan dock se att det än idag kan uppstå skillnader i hur man behandlas i vårdnadstvister beroende på kön. En rapport från Statistiska centralbyrån (2014, s. 75-78) pekar på att pappor i vårdnadstvister ofta känner att mammorna hindrar dem från att träffa sina barn, de beskriver en maktlöshet där de upplever att ingen lyssnar på dem. Flera av papporna uppfattar det som att socialtjänsten och familjerätten ofta står på mammans sida samt upplever att mammorna har förtur till barnen och i större utsträckning bedöms som den mest lämpliga föräldern (Statistiska centralbyrån, 2014, s. 75-78). Mattsson (2010, s. 25) menar däremot att domstolen tenderar att upprätthålla normer som är till nackdel för kvinnor, trots de könsneutrala lagar som råder.

1.2 Problemformulering

Sverige har en stark jämställdhetsdiskurs, enligt Jämställdhetsmyndighetens undersökning (2022) av attityder till jämställdhet anser Sveriges befolkningen att det i hög utsträckning är jämställt. Detta kan bero på att Sveriges lagar är utformade för att vara jämställda och förutsätter att alla är lika inför lagen (Mattsson, 2010, s. 25). Även om lagen nu har utformats på ett mer jämlikt sätt kan man fortfarande se att det görs skillnad på män och kvinnor inom rättsväsendet (Statistiska centralbyrån, 2014, s. 75-78, Mattsson, 2010, s. 25). Detta gör oss nyfikna på hur Sveriges domstolar faktiskt bemöter mammor och pappor i vårdnadstvister och vilka förväntningar som finns på deras föräldraförmågor.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur föräldrar framställs i vårdnadstvister, samt hur föräldraförmågor skrivs ut i domarna.

- Hur kan domstolens framställning av kön skilja sig åt i vårdnadstvister?
- Vilka förmågor anser domstolen känneteckna ett gott respektive bristande föräldraskap?
- Hur framställer domstolen föräldraförmågor beroende på förälderns kön?

1.4 Uppsatsens disposition

Uppsatsen är uppdelad i sju avsnitt. Första avsnittet ligger som grund för uppsatsen och innehåller syfte och frågeställningar samt en bakgrund om ämnet. Detta bidrar till en förståelse vidare genom uppsatsen. Andra avsnittet presenterar vår tidigare forskning tillsammans med hur sökprocessen har gått till. Tredje avsnittet beskriver vilka rättsliga ramar domstolen behöver förhålla sig till i vårdnadstvister. I det fjärde avsnittet presenteras de två teorierna som studien har präglats av. Det femte avsnittet redogör den epistemologiska ansatsen, metodval och analysmetod, vidare beskrivs urval och de etiska överväganden som studien har behövt förhålla sig till. Sedan, i sjätte avsnittet, presenteras resultat och analys av studien utifrån olika teman och kategorier. Sjunde och sista avsnittet innehåller studiens diskussion där en sammanfattning av resultatet presenteras. Resultatet diskuteras sedan i relation till valda teorier och tidigare forskning. Studien diskuterar slutligen metoden och teorivalet, samt tar upp implikationer för vidare forskning och praktiker i socialt arbete.

1.5 Avgränsningar

Då studien vill undersöka domstolars framställning av man och kvinna har urvalet begränsats till enbart vårdnadstvister med heterosexuella par där föräldrarna består av en mamma och en pappa.

Studien kommer enbart att undersökas utifrån ett genusperspektiv. Således kommer inte ett barnperspektiv att undersökas eller vara i fokus i denna studie då det är något som har

undersökts tidigare och inte ingår i studiens syfte. Med det sagt är vi medvetna om att domstolen ska döma efter barnets bästa och det är därför aktuellt att ha en förståelse för det. Vidare framkom uppgifter om våld i delar av det empiriska materialet, detta är dock inget som har undersökts vidare i studien. Med undantaget att det undersöks huruvida domstolen framställt våldet olika beroende på föräldrarnas kön.

1.6 Begreppsdefinition

Enligt Hirdman (2003, s. 14) finns det en skillnad på begreppen kön och genus, då kön är biologiskt medan genus är hur könsroller konstrueras av samhället. Mattsson (2010, s. 2) beskriver begreppet kön som den fysiska kroppen och genus som vår tolkning av den. Mattsson (2010, s. 2-3) skriver vidare att diskussionen om begreppen kön och genus är komplicerad och att flertalet forskare uttrycker att det inte ska göras en stor skillnad mellan begreppen då båda betyder biologiskt och konstruerat. Forskare har börjat använda sig utav ett av begreppen och låtit det betyda både den biologiska kroppen och konstruktionen av den. I den här studien används enbart begreppet kön utifrån att dess betydelse innefattar både den biologiska kroppen och konstruktionen av kön.

Begreppet föräldrar innebär, i den här studien, mamman och pappan i vårdnadstvisten.

2. Tidigare forskning

I detta avsnitt presenteras tidigare forskningen utifrån fem teman. Det första temat är "Könsroller i hemmet" och presenterar studier som undersöker de traditionella könsrollerna och hur de kan påverka föräldraskap, men också hur könsrollerna påverkar andras bedömning om vem som är en bra förälder. Det andra temat är "Favoriserad mamma" och innehåller forskning om hur mammor ofta blir favoriserade i domstolar och ses som föräldern med det primära omsorgsansvaret, men också forskning som motsäger detta. Det tredje temat, "Engagerad pappa", presenterar forskning om hur pappor behöver utvecklas som personer och ta mer ansvar i föräldraskapet. Det fjärde temat är "Ett bristande föräldraskap" och presenterar forskning om hur föräldraförmågor påverkar barnen. Det femte och sista temat är "Beskrivningar av föräldraskap" som innehåller forskning om mammor och pappor som beskriver och berättar om föräldraskapet på olika sätt och utifrån olika begrepp.

2.1 Sökprocess

Vi har använt oss av Uppsala universitetsbiblioteks databas och databaserna Sociological abstracts samt Social sciences citation index. Till en början sökte vi med svenska sökord som "vårdnadstvister" AND "genus" och "föräldraförmåga" AND "genus" men fick då upp studentuppsatser och inga peer-review granskade artiklar. Vi valde då att enbart använda engelska sökord och fick fram mer relevant forskning, både svensk och internationell. Sökorden vi använde var "Parents in child disputes", "Child" AND "custody" AND "gender", "Child custody cases mother and father" "Parenting skills" AND "gender" samt "mothering and fathering roles in families". Vi fick flertalet träffar först och valde sen enbart

peer-reviewed artiklar och fick då ett tiotal träffar på vardera databaser. Utifrån detta tittade vi på titeln och abstrakten av alla artiklar och valde dem som var relevanta för vår uppsats. I början sökte vi enbart på "Child custody" men fick upp hundratals olika artiklar som inte var relevanta för vårt ämne och valde därför att lägga till ord för att specificera sökandet. Utöver det använde vi oss av snöbollsurval, vilket innebär att vi i en annan artikel hittade en källa som var användbar för vår studie.

2.2 Könroller i hemmet

Historiskt har mamman haft rollen som den primära omsorgspersonen. Under 1940-talet tränades flickor från arbetarklassen i den samhälleliga barnvården till att bli pigor och barnjungfru för att kunna sköta hemmet medan pojkar i barnvården rustades för arbete utomhus. Redan som barn påverkas man av könsstereotypa roller då man blir exponerad för dessa redan från födsel, och sedan blir man fortsatt influerad av dem genom livet (Lundström och Sallnäs, 2016, s. 20).

Tidigare har domstolar vid vårdnadstvister använt de traditionella könrollerna som argument för att mamman är den naturligt överlägsna föräldern och att hon därmed borde få ensam vårdnad. Trots att lagen idag är könsneutral finns traditionella föreställningar om könroller kvar och påverkar beslut i vårdnadstvister. Barn lär sig i tidig ålder vad som är kvinnligt och manligt och detta kan påverka hur vi blir som föräldrar. Detta leder till att det ofta är mamman som har mest ansvar för hemmet och barnen (Costa m.fl., 2019, s. 548, Scott, 1992, s. 616 & Morawska m.fl., 2021, s. 272-273). Studierna är av vikt då de visar hur traditionella könroller påverkar vilken roll man tar som förälder, vilket i sin tur har en effekt på hur vårdnadstvisterna utspelar sig (Costa m.fl., 2019, s. 548, Scott, 1992, s. 616, Lundström och Sallnäs, 2016, s. 20 & Morawska m.fl., 2021, s. 272-273).

Mammor var länge de som förväntades visa omtanke och ha mer kompetens vid bemötandet av barnens behov men när kvinnor började ta sig ut på arbetsmarknaden skedde det ett skifte i synen på föräldrarnas roller. Pappor blev mer engagerade i uppfostringen av barn och ett mer jämlikt ansvar för barnet började formas (Scott, 1992, s. 622-627). I och med detta började de traditionella könrollerna ifrågasättas och barnets bästa kom istället att hamna i fokus, vilket ledde till en förändring i lagstiftningen och det skapades könsneutrala lagar (Costa m.fl. 2019, s. 548). Trots utvecklingen med könsneutrala lagar och ett mer jämställt ansvar för barnet mellan föräldrarna har Costa m.fl. (2019, s. 556), Scott (1992, s. 658) och även Lundström och Sallnäs (2016, s. 208), sett att traditionella könroller i hemmet finns kvar, och att vissa domstolar dömer utefter dessa stereotyper.

Costa m.fl. (2019, s. 556) kom fram till att en "bra" mamma oftare fick vårdnaden jämfört med en "bra" pappa. Samma studie visar även att domstolen oftare framhävde mammans värmande egenskaper som vänlighet och generositet, än vad de gjorde med pappan och att dessa egenskaper ses som mer feminina än manliga. Att det finns förutfattade meningar om föräldraroller och kön framkom i fler studier, Morawska m.fl. (2021, s. 272, 278-279) är en av dem. De undersökte hur könroller framställs i en australiensk online-resurs som var ett

stöd för föräldrar med spädbarn och småbarn, och uppmärksammade att det fanns en sida som vände sig enbart till pappor medan resten var riktade till mammor. Morawska m.fl. (2021, s. 278-279) menade att mammor oftare är de som går in på hemsidan och att hemsidans allmänna information därför riktar sig mer till mammor än pappor. Flera studier menar att mammor oftare är den föräldern som tar det största föräldraansvaret (Morawska m.fl, 2021. Costa m.fl., 2019. Scott, 1992. Lundström och Sallnäs, 2016).

2.3 Favoriserad mamma

Ngaosuvan m.fl. (2024, s. 3-6) har undersökt om det i socialtjänstens VBU-utredning, som ligger till grund för domstolens beslut i vårdnadstvisten, sker en diskriminering. Ngaosuvan m.fl. (2024, s. 8) kom fram till att diskriminering förekom i socialtjänstens utredningar och att det tog sig i uttryck på tre sätt, det första är att socialsekreterare i högre utsträckning rekommenderar ensam vårdnad till mammor än vad de gör till pappor. I likhet med detta har även Kruk (1992, s. 181-182) i sin studie, gjord 32 år tidigare än Ngaosuvans m.fl. (2024) studie, kommit fram till att det var majoriteten mammor som fick vårdnaden. Att mammor ses som den mest lämpade vårdnadshavaren är således inget som har förändrats på 32 år enligt dessa två studier. Ngaosuvans m.fl. (2024, s. 8) skriver också att av föräldrar som har delad vårdnad rekommenderade socialsekreterare i högre utsträckning mer tid med barnet till mamman. Socialsekreterare rekommenderade också längre umgängestid med mammor jämfört med pappor, och ibland enbart umgänge med mammor. Kruk (1992, s. 167) har studerat vad pappor som inte har vårdnaden om sina barn har för erfarenheter av det rättsliga systemet, samt om de upplever att deras kön har påverkat besluten om vårdnaden. Papporna upplevde inte att domstolen var könsneutral och domstolsbesluten av vårdnadstvisterna stämde i större utsträckning överens med det mammorna yrkande (Kruk, 1992, s. 167 & 170). Anledningen till att mammor oftare får vårdnad är att mammor, enligt sociala normer, har rollen som den som ansvarar för omvårdnaden av barnet medan pappa ansvarar för det ekonomiska stödet (Kruk, 1992, s. 181-182).

Ngaosuvan m.fl. (2024, s. 11) drar slutsatsen att pappor könsdiskrimineras i vårdnadstvister. Ett liknande tema identifierades även i Bergmans och Rejmers (2017, s. 147) undersökning, som synliggör att det finns en omvänd social genusordning vid vårdnadstvister där mamman har mer kontroll över situationen eftersom barnen ofta bor där efter en separation. Däremot menar Miller & Manzer (2018, s. 4557-4558 & 4563) på det motsatta, att kvinnor är de som blir könsdiskriminerande. Författarna skriver att män som visar starka känslor i en vårdnadstvist ses som en förälder som bryr sig mycket om barnet och det väcker medkänsla. Vidare skriver de att män som inte uttrycker mycket känslor också ses på positivt och att han då uppfattas som rationell eller logisk. Det ser dock annorlunda ut när det kommer till kvinnor som visar känslor. De kvinnor som visar känslor uppfattas som överdrivna och som alltför känsllosamma. Medan de kvinnor som håller tillbaka känslorna för att undvika att tolkas som känsllosamma istället riskerar att ses som känslökalla (Miller & Manzer, 2018, s. 4557-4558 & 4563).

2.4 Engagerad pappa

Studier över tid visar att förändring av könsroller är en långsam process. Trots att det är närmare 30 år mellan Palms (1993) och Wrays (2020) studier, pekar båda resultaten på att pappor är mindre delaktiga i barnens liv jämfört med mammor. Palm (1993, s. 1) påpekar att pappor har mer att lära sig när det kommer till att bygga känslomässiga relationer än vad mammor har. Anledningen är, menar Palm (1993, s. 1), att kvinnor och män har olika sociala manus då de har blivit socialiserade på olika sätt. Palm (1993, s. 3) nämner behovet av mer stöd till pappor i samhället för att en kulturell förändring av värderingar och normer när det kommer till maskulinitet ska kunna ske. Vidare ger Palm (1993, s. 10) dock inte några förslag på hur man kan göra pappor mer engagerade i föräldraskap, utan menar att faderskapet hjälper pappor att utvecklas som män och som personer.

Nära 30 år senare undersökte Wray (2020, s. 534) om införandet av reserverad pappaledighet ökade pappors engagemang i barnens liv och påverkade könsrollerna i föräldraskapet. Resultatet visade att en reserverad pappaledighet innebar att pappans ansvarstid för barnet ökade med 2,2 timmar i veckan. Men att könsrollerna och könsskillnaderna i föräldraskapet till stor del fanns kvar. Wray (2020, s. 542-547) menar dock att på längre sikt kan reserverad pappaledighet öka pappors engagemang i barnens liv och på så vis bidra till att mammor kan arbeta mera. På så sätt kan könsskillnader i samhället förändras och på lång sikt leda till ändrade normer och mer jämställdhet i föräldraskapet. Wray (2020, s. 542-547) är tydlig med att studien inte visade någon direkt påverkan på pappors engagemang förutom en långsiktig och långsam förändring av könsroller.

2.5 Ett bristande föräldraskap

Föräldrar är oftast de viktigaste personerna i barns liv och därav den största riskfaktorn för barn. Föräldrars egenskaper som fientlighet och värme samt psykiska ohälsa är faktorer som påverkar barnen (Yang m.fl., 2023, s. 69 & Kratky och Schröder-Abé, 2018, s. 100). Yang m.fl. (2023, s. 78-79) kom fram till att mammors fientlighet mot barnen spelade störst roll in på om barn utvecklade aggressioner eller inte. Medan pappors fientlighet kan spela en roll för om pojkar i ung ålder utvecklar aggressioner men spelade mindre roll när det gäller flickor. Fientlighet hos föräldrar påverkade barnen mer än deras värme. Det Kratky och Schröder-Abé (2018, s. 102) i sin studie kom fram till var att föräldrar som själva har problem med sin psykiska hälsa tenderar att vara sämre på att ta hand om sitt barn. De kunde se att en förälders psykiska ohälsa försämrade föräldraförmågan och var därmed en riskfaktor för att barnet far illa. Resultatet visar att ju mer barnet far illa desto fler ingripande insatser är nödvändiga, därmed kunde de också se att psykisk ohälsa och sämre föräldraförmåga indirekt leder till mer ingripande domslut (Kratky och Schröder-Abé, 2018, s. 102).

2.6 Beskrivningar av föräldraskap

I ett föräldraskap är man två som delar ansvaret över barnen och ska komma överens om frågor som rör barnet. Mammor och pappor kan ha liknande syn på föräldraskapet i vissa

frågor men det skiljer sig åt i andra. I frågan om när föräldraansvaret slutar, svarar både mammor och pappor att det aldrig slutar då man känner en oro för sitt barn och den kommer aldrig försvinna (Perälä-Littunen och Böök, 2012, s. 932-934). Enligt Scott m.fl. (2021, s. 2803) har mammor och pappor även samma syn på och beskrivningar av självständighet och struktur i föräldraskapet. Men studien lyfter även att det liknande resultatet mellan könen kan bero på att man tenderar att välja partner med samma värderingar och syn på föräldraskap (Scott m.fl., 2021, s. 2803).

Det finns även skillnader mellan mammors och pappors syn på föräldraskapet. Det skiljer sig åt mellan dem i frågan om när föräldraansvaret börjar, där pappor anser att ansvaret börjar när de kan se att fostret börjar växa. Papporna berättade själva att de kände att deras ansvar kom långsammare och växte med tiden efter barnets födsel medan mammorna kände ett ansvar snabbare. Mammor beskrev att de tidigt, redan när de var tonåringar, började tänka på barn och känna ett ansvar för att vara fysiskt kapabel att föda. Sen växte ansvaret ytterligare när man hade ett foster i magen ansåg mammorna. Mammorna hade även mer emotionell kontakt med sina barn och tänkte mer på begreppet anknytning än pappor. Men studierna kan inte svara på varför det skiljer sig åt i svaren mellan mammor och pappor, men resonerar kring att det kan beror på sociala normer inom föräldraskap (Perälä-Littunens och Bööks, 2012, s. 9:30-932 & Scott m.fl., 2021, s. 2804).

2.7 Sammanfattning av forskningsfältet

Forskningen som presenteras är både kvalitativ och kvantitativ, samt internationell och nationell men oavsett metodval och syfte med forskningen, kommer de flesta studier fram till att traditionella könsnormer i familjer finns kvar även i dagens samhälle. Det finns en del forskning, både tidigare och senare, om hur kön framställs i domstolen samt om hur olika föräldraförmågor beroende på kön skrivs om i vårdnadstvister av domstolarna. Men det som är intressant och som tidigare inte är lika forskat på är hur svenska domstolar framställer kön samt föräldraförmågor, dessa saker har inte undersökts tillsammans under senare år vilket gör vår studie relevant. Forskning av hur föräldraskap skrivs om i vårdnadstvister är inte heller lika beforskat som könsstereotyper och hur skillnader inom kön framställs i domar. Det finns en kunskapslucka om hur domstolar skriver om könsroller och föräldraförmågor samt forskning som knyter an både ett genusperspektiv och olika typer av föräldraförmågor. Med vår studie vill vi tillföra ett genusperspektiv på hur det ser ut i domar vid vårdnadstvister och hur domstolar värderar olika föräldraförmågor beroende på om mamman eller pappan besitter dem.

3. Rättsliga ramar

Sveriges domstolar har lagar, praxis och rättsliga dokument att förhålla sig till vid beslut om ärenden som gäller vårdnadstvister. Nedan presenteras en överblick av vilka rättsliga ramar som är relevanta för ärenden och mål gällande umgänge, boende och vårdnad.

3.1 Jämställdhet inom rättsväsendet

Jämställdhetspolitiken är bred och ingår i allt arbete som regeringen gör. Den syftar till att kvinnor och män ska ha samma makt och möjlighet att forma sina egna liv och samhälle. För att uppnå detta mål har regeringen infört jämställdhetsintegrering som innebär att förbättra, utvärdera och utveckla jämställdhetsperspektivet i alla beslutfattande organ på alla nivåer och i alla processer. Jämställdhet är en viktig del av de mänskliga rättigheterna samt demokratin, och jämställdhetsperspektiv ska beaktas i lagstiftningen (Regeringsbeslut A2025/00105). Därav ska domstolarna vara jämställda och neutrala oavsett kön och agera jämställt i beslut kring vårdnadstvister.

3.2 Innan domstolen kliver in

Vårdnadstvist betyder att domstolen hjälper föräldrarna att komma överens eller fattar beslut om vårdnad, boende och umgänge för barnet. En vårdnadstvist kan handla om samtliga delar samtidigt, eller bara en eller två. Vårdnad innebär att den som har vårdnad om barnet, också ansvarar för barnets personliga förhållanden. Det kan både vara gemensam vårdnad mellan föräldrarna där man behöver komma överens och fatta beslut tillsammans. Men även ensam vårdnad som innebär att enbart en av föräldrarna får vårdnaden och kan då fatta beslut om barnets personliga förhållanden på egen hand. Detta är något som domstolen kan besluta om samt vem som ska ha den ensamma vårdnaden i sådana fall. Boende i vårdnadstvister innebär att domstolen kan fatta beslut om vem barnet ska bo hos om föräldrarna inte kan komma överens om detta på egen hand. Umgänge innebär att barnet träffar den föräldern den inte bor med, vilket barnet har rätt till. Domstolen kan fatta beslut om umgänge ska ske samt i vilken utsträckning det ska ske, om föräldrarna inte kan komma överens om det (Sveriges domstolar, 2022).

Om vårdnadshavare separerar och är överens om frågor kring vårdnad, boende och umgänge för barnet sker ingen rättsprocess och det uppstår ingen vårdnadstvist. Men om de inte är överens ska de i första hand lösa dessa frågor på egen hand och behålla den gemensamma vårdnaden. Om de inte kan lösa det själva kan de ta hjälp av socialtjänsten som har i uppdrag att tillhandahålla samarbetssamtal med båda vårdnadshavarna. Slutligen kan de vända sig till en domstol som får besluta om vårdnad, umgänge och boende (SOU 2014:6, 18, s. 17). Om vårdnadshavarna inte kan komma överens och det blir en vårdnadstvist gör domstolen en bedömning av föräldrarnas förmåga att ge barnet stabilitet och kontinuitet. Den föräldern som är boendeföräldern, det vill säga där barnen bor, har större chans att få vårdnaden om det är ett hyfsat stabilt och riskfritt boende då det innebär stabilitet och kontinuitet i domstolens ögon. Det är ofta mamman som är boendeföräldern och det kan vara en bidragande faktor till varför mammor oftare får ensam vårdnad över barnen än pappor (SOU 2014:6, 18, s. 25).

3.3 Föräldrabalken 6 kap

Föräldrabalken (SFS 1949:38), även förkortat FB, 6 kap tillhandahåller lagar om vårdnad, boende och umgänge som domstolen måste förhålla sig till. I föräldrabalken 6 kap 1§ står det

att barn har rätt till en god fostran, trygghet och omvårdnad samt att de inte får utsättas för bestraffning eller kränkande behandling. FB 6 kap 2 § tydliggör att det är vårdnadshavares ansvar att tillgodose barns behov och har ett ansvar för barnens personliga förhållanden. Vidare i 6 kap 2a § framkommer det att barnens bästa ska vara avgörande i frågor om vårdnad, boende och umgänge samt att särskild beaktning ska tas vid risk för att barnen eller annan familjemedlem utsätts för våld eller annan typ av övergrepp. Domstolarna fattar sina beslut utifrån FB 6 kap i vårdnadstvister och har det som deras främsta ramverk.

3.3.1 Vårdnad

Domstolen har rätt att besluta om det ska vara gemensam eller ensam vårdnad samt vem som ska få ensam vårdnad av föräldrarna, enligt FB 6 kap 5 §. Domstolen ska då ta i särskild beaktning föräldrarnas förmåga att sätta barnens behov främst samt ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet (Prop. 2020/21:150, s. 1).

Den första januari 2025 gjordes ändringar i föräldrabalken för att stärka skyddet för barn mot våld och andra kränkningar, samt att umgänge enbart ska ske om det inte strider mot barnets bästa. Det blev även en skyldighet för domstolar att i svårbedömda fall där barn riskerar att fara illa hämta in sakkunnigutlåtanden från en legitimerad psykolog (Prop. 2024/25:10). Om det finns risk för barnets hälsa och utveckling ska domstolarna besluta om ändring i vårdnaden. Föräldrar får inte missbruka, försumma sina barn eller på annat sätt brista i omsorgen som kan skada barnet, detta enligt FB 6 kap 7 §. Detta skapar en förståelse om hur domstolar ska tänka i sina beslut i vårdnadstvister där eventuellt våld kan ha förekommit.

3.3.2 Umgänge och boende

FB 6 kap 14a § klargör att om båda föräldrarna har vårdnaden får rätten besluta om vem av föräldrarna som barnet ska bo hos, eller om barnet ska bo hos båda. Vårdnadshavarna får även komma överens själva om detta men det ska vara skriftligt och socialnämnden ska godkänna det. Enligt FB 6 kap 15 § har barn rätt till umgänge med föräldern som de inte bor tillsammans med, om det inte strider mot barnets bästa. Det är båda föräldrarnas ansvar att barnens behov av umgänget med den andra föräldern, som barnet inte bor med, blir tillgodosett så långt som möjligt. Det förekommer ofta i vårdnadstvister att domstolen tydliggör att föräldrarna behöver uppmuntra till umgänge med den andra föräldern. FB 6 kap 15 § tydliggör också varför domstolarna anser att umgänge med båda föräldrarna är så pass viktigt och väger tungt i vårdnadstvister.

Enligt FB 6 kap 19 § är det rättens skyldighet att se till att frågor gällande umgänge, vårdnad och boende blir tillräckligt utredda och innan rätten gör ett beslut ska socialnämnden ges tillfälle att lämna sin bedömning. FB 6 kap 19a § ger domstolen rätt till sakkunnigutlåtande från psykolog, om bedömningen görs att det finns risk att barnet far illa. Det är viktigt att domstolen har bevis att grunda deras bedömning på, samt tar hjälp av socialtjänstens VBU-utredning i besluten. Domstolen tar ofta socialtjänstens utredning i beaktning vid beslut, därför blir VBU-utredningen också en viktig del av processen vid vårdnadstvister. Regeringens proposition (Prop. 2020/21:150, s. 35) tydliggör vikten av att domstolen ser till

att mål och ärenden om boende, umgänge eller vårdnad blir tillräckligt utredda och i varje enskilt fall ska en prövning göras av vad som är bäst för barnet.

4. Teoretiskt ramverk

I detta kapitel presenteras Hirdmans (2003) genusteori och Baumrind (1996) teori om föräldrastilar som studien har som utgångspunkter. Det är från dessa två teorier som studien har undersökt det empiriska materialet och analyserat resultatet.

4.1 Genusteori

Yvonne Hirdman (2003, s. 11) myntade begreppet genus, som innan 1970-talet endast användes som ett lingvistiskt begrepp. Hirdman använder ordet genus som det engelska ordet "gender", ett begrepp som fångar upp skillnader mellan män och kvinnor och hur dessa skillnader skapas och upprätthålls i samhället.

Hirdman (2003, s. 65) menar att genus görs och upprätthålls av samhället genom att skapa skillnader mellan kvinna och man och vad som är kvinnligt och manligt, där skillnad egentligen inte finns. Dessa påstådda skillnader är djupt rotade i vårt samhälle. Enligt Hirdman (2003, s. 68) finns det ett förakt mot det kvinnliga, det är förnedrande för en man att bli ombedd att utföra en kvinnlig syssla. Exempelvis har barnomsorg setts som en typisk kvinnlig syssla och utförs i störst utsträckning av kvinnor, vilket har inneburit att det inte är något en man kan göra utan att få lägre status i samhället. Även om detta idag inte är något samhället uttryckligen står bakom vill vi undersöka om dessa föreställningar finns inom rättsväsendet på ett omedvetet plan. Hirdman (2003, s. 65) hävdar dessutom att om en man skulle göra något som i samhället ses som kvinnligt skulle hans manlighet vara hotad. Det händer att män kan göra något som anses kvinnligt men för att det ska vara "okej" måste en process och förändring ha skett i samhället först för att det inte längre ska ses som enbart kvinnligt. Däremot ser det inte likadant ut om en kvinna ska göra något som anses manligt. Då behöver först kvinnan förändras och gå emot vad som anses som vedertaget. Ansvar ligger således på kvinnan medan män kan luta sig tillbaka på samhället. Detta kan illustreras med att det har blivit mer accepterat för män att vara närvarande i sin roll som pappor fastän detta möjliggjordes av att kvinnor tog sig ut på arbetsmarknaden och genom införandet av regleringar som uppmuntrar pappor att ta ut mer föräldraledighet. Det var således samhället som möjliggjorde att män kunde göra något som tidigare betraktades som kvinnligt.

Hirdman (2003, s. 33-34) skriver att kvinnor är underordnade män och att det är så samhället är konstruerat. Kvinnor ses av samhället som mindre och sämre än män, Hirdman beskriver kvinnan som icke väsentlig jämfört med mannen. Fysiskt kan inte kvinnan heller tåla lika mycket smärta som mannen. Kvinnor har alltid behövt protestera högt för att få sin röst hörd och för att förändring ska kunna ske i samhället (Hirdman, 2003, s. 151). Vidare beskriver Hirdman (2003, s. 111, 165, 183) hur samhället ser på kvinnan som mjuk och känslös, och att hon är gjord för vård och omsorg då hon har en högre emotionell intelligens och social

kompetens än mannen. Att vara man innebär däremot att vara stor och stark, och att ha kontroll (Hirdman, 2003, s. 48, 189).

Hirdmans teori bidrar med en förståelse för hur samhället framställer kön och vad som är manligt och kvinnligt. Detta är relevant för den här studien som undersöker hur kön framställs i domar och hur föräldraförmågor värderas av domstolen beroende på kön. Teorin kommer därmed tillämpas genomgående i analys och diskussion av resultatet.

4.2 Föräldrastilar

Diana Baumrind (1996) skapade en teori som beskriver olika föräldrastilar, hon benämner tre stycken: den tillåtande, den auktoritära, och den auktoritativa.

Baumrind (1966, s. 889) menar att en tillåtande föräldrastil innebär att barnets vilja alltid kommer i första hand. Föräldern uppmanar inte heller barnet att följa regler utanför eller i hemmet, föräldern har således inga krav på barnet. Den auktoritära stilen skiljer sig drastiskt från den tillåtande, här är det istället viktigt med gränssättningar och bestraffning om barnet inte följer de befintliga reglerna. De har strikta regler som måste följas men har nödvändigtvis inte en logisk förklaring till barnet om varför reglerna finns, det är föräldrarnas ord som är lag. Den tredje föräldrastilen, den auktoritativa, skulle kunna beskrivas som en blandning av den tillåtande och auktoritära. Den går ut på att ha tydliga regler för barnet men innebär också att föräldern har en öppen kommunikation med barnet om varför reglerna ska följas, samt att föräldern är lyhörd för barnets invändningar (Baumrind, 1966, s. 890-891).

Baumrind (1966, s. 892) beskriver att effekterna av att föräldrar är hårda och använder straff i uppfostran är en ökad aggressivitet, nervositet och en mindre produktiv skolgång hos barnet. Dessutom har föräldrar som är strikta, fientliga, begränsande samt har krav på sina barn, en negativ påverkan på barnet. Bestraffning kan dock vara positivt för barnet i vissa tillfällen; Baumrind menar att när det gäller mild bestraffning som är rättvis och sker med respekt av en kärleksfull förälder, kan det bidra till barnets självsäkerhet och självkänsla. Att ha krav på sina barn behöver inte heller nödvändigtvis vara negativt för barnet, så länge kraven inte är för höga och föräldern är stöttande i dem, är det en positiv föräldraförmåga. Krav på att barn ska vara ordningsamma i hemmet och ta eget ansvar visar sig också vara positivt för barnet, det har visat sig att barn med dessa krav tenderar att vara mindre fientliga (Baumrind, 1966, s. 896 - 897). Utifrån Baumrinds (1996) teori om föräldrastilar vill vi få en förståelse för vilka föräldraförmågor som domstolen bedömer som positiva och negativa och varför.

5. Data och metod

I kommande avsnitt presenteras studiens epistemologiska ansats och vilken typ av metod och data som har använts. Urvalet så väl som avgränsningar för studien kommer också att beskrivas. För att analysera materialet används innehållsanalys, som kommer att förklaras

närmare i detta avsnitt. Slutligen diskuteras etiska överväganden som är aktuella för denna studie.

5.1 Socialkonstruktionism

Vilka roller man har som föräldrar är något som många ser som något naturligt, exempelvis att mamman ska ha mer omsorgsansvar för barnet och att det är så det har sett ut och ska se ut i familjer. Något som många gånger ses som givet i samhället kan egentligen vara en samhällelig konstruktion (Alvesson och Sköldberg, 2017, s. 56). Vi har därmed socialkonstruktionismen som vetenskaplig ansats i denna studie för att förstå hur domstolarna kan vara påverkade av samhällets konstruktioner i sina beslut.

Socialkonstruktionism menar att kunskap konstrueras i samhället och att kunskapen är beroende av det sociala sammanhanget. Kunskap skapas och konstrueras, och den är påverkad av det samhälleliga klimatet, exempelvis är könsroller och föräldraroller något som samhället konstruerar. Socialkonstruktionismen är kritisk mot den objektiva kunskapen och menar istället att kunskap nås genom sociala processer (Alvesson och Sköldberg, 2017, s. 41). Individerna skapar sin verklighet, samhälle och kunskap men den skapade verkligheten skapar också i sin tur individerna. Vi får vidare kunskap genom sociala interaktioner med andra människor genom språket, på så sätt är människor med och konstruerar kunskapen och även språket. Vilket språk man använder påverkar vilken kunskap som förs vidare och vilka normer samt föreställningar som finns i samhället (Alvesson och Sköldberg, 2017, s. 43-46). Därav blir språket som domstolar använder sig av ett resultat av den kunskap som finns och konstrueras av samhället.

En del av kritiken till socialkonstruktionismen är att det inte är säkert att det är människorna som har skapat konstruktionerna i samhället, utan att det lika gärna kan vara konstruktionerna som har format människorna då det finns andra teorier som pekar på det. Forskare ger även kritik mot socialkonstruktionismen då den inte besvarar frågorna om varför folk konstruerar samhället som de gör. Socialkonstruktionismen stannar vid att individerna konstruerar samhället och det i sin tur konstruerar individerna, utan vidare analys om orsakerna bakom (Alvesson och Sköldberg, 2017, s. 56-59). Trots denna kritik är socialkonstruktionismen lämplig för denna studie då den syftar till att ta reda på om samhällets konstruktion påverkar domstolarnas beslut i vårdnadstvister.

5.2 Material

5.2.1 Dokumentstudie

I en dokumentstudie finns det fyra krav för att dokumentets material ska värderas som bra. Ett krav är tillförlitlighet som handlar om huruvida dokumentet är originaldokumentet och är tillförlitligt eller inte. Trovärdighet innebär uppriktighet och noggrannhet. Representativitet innebär att dokumentet är typiskt för sin karaktär. Sista kravet är meningen och betydelsen vilket innebär att dokumentet ska vara begripligt att läsa (Billquist & Johnsson, 2016, s. 5-7).

Vår dokumentstudie innefattar domstolsbeslut om vårdnadstvister som vi har begärt ut från en tingsrätt vilket minimerar risken för att vi inte ska ha fått originaldokument. Samt har vi förhållit oss till om domstolsbesluten är representativa, trovärdiga och förstått meningen med dem.

I dokument kan det vara svårt att fånga upp detaljerna av en händelse och det blir istället förenklade beskrivningar. Många dokument är skrivna av tjänstemän och speglar då myndighetsperspektiv och kan bli bristfälliga på att förmedla helhetsbilden. Fördelarna med en dokumentstudie är att dokumenten är lättillgängliga och dokumentstudier används mestadels när man vill undersöka organisatoriska mönster som exempelvis sociala fenomen och konstruktioner (Billquist & Johnsson, 2016, s. 8).

5.2.2 Urval

Vårt empiriska material består av domar från en tingsrätt och ägde rum under åren 2024 och 2025. För att samla in materialet kontaktade vi en tingsrätt och bad om 50 vårdnadstvist-domar, där parterna är en mamma och en pappa. Dokumenten skickades till oss via säkra meddelanden på mail. Anledningen till att vi endast studerar domar från en tingsrätt är av praktiska och ekonomiska skäl. Det hade försvårat studien om vi beställde domar från andra tingsrätter för att få en bredare bild av framställning av könen i vårdnadstvister. Vi är dock medvetna om att en avgränsning till ett län gör att det blir svårare att applicera vårt resultat på hela Sverige, dessutom är generaliserbarhet i kvalitativa studier bristande då det inte finns tekniker för att generalisera stickprovet till populationen (Ahrne & Svensson, 2022, s. 33-34). Men vi anser ändå att vår studie behåller sin relevans då vi kan visa på en viss generaliserbarhet, eftersom det finns en jämförbarhet mellan denna studie och andra liknande studier (Ahrne & Svensson, 2022, s. 33-34).

För att avgöra vilka domar vi inkluderade i studien tittade vi på vissa kriterier och utefter dem valde vi de mest relevanta domarna för vårt syfte, vi använde oss därmed av ett målinriktat urval (Bryman, 2018, s. 496). De kriterier vi hade var att domarna skulle innehålla beskrivningar av könen och föräldrarnas föräldraegenskaper. Av de domar vi tog emot var det ett flertal som inte var relevanta för vår studie då parterna hade kommit överens och domen då inte innehöll något domskäl, vilket innebär att domen inte är relevant för denna studie. Det var 16 domar av de 50 som vi hade begärt ut som uppfyllde våra kriterier och därav är 16 domar vårt empiriska material. Som Ahrne & Svensson (2022, s. 27) tar upp är det viktigt som forskare att göra aktiva val av urvalet för att skapa ett empiriskt material som kan vara behjälpliga i att hitta svar på våra frågeställningar.

Nedan presenteras en tabell som visar om det är mamman eller pappan som ansöker om vårdnad, boende eller umgänge och om domstolen avslår eller bifaller föräldrarnas yrkande i varje dom. Detta för att ge en inblick i hur domstolen dömer och om det går att se ett mönster för vilka domstolen avslår och bifaller, vi kunde inte identifiera något tydligt mönster. Vi såg dock att av dessa 16 domar är det oftare pappan som ansöker om vårdnad eller umgänge, och att domstolen bifaller i majoriteten av domarna.

Dom	Vem är kärende?	Får föräldern det hen ansöker om?
1	Pappa	Ja
2	Mamma	Nej
3	Mamma	Ja
4	Pappa	Ja
5	Pappa	Ja
6	Pappa	Ja
7	Mamma	Ja
8	Pappa	Ja
9	Pappa	Ja, men inte fullt ut
10	Pappa	Ja, men inte fullt ut
11	Pappa	Ja
12	Pappa	Nej
13	Mamma	Nej
14	Pappa	Nej
15	Mamma	Nej
16	Pappa	Ja

5.3 Kvalitativ innehållsanalys

Vi har läst och tolkat bedömningarna i domstolsbeslut och undersökt hur könsroller visar sig i vårdnadstvisterna. Ahrne och Svensson (2022, s. 10) beskriver att kvalitativ metod är nödvändigt för att få en förståelse av makt- och könsstrukturer som kan finnas i texter. Detta är inget som kan mätas, men med hjälp av kvalitativ metod kan man konstatera att det finns, hur det fungerar och i vilka situationer det förekommer. Ahrne och Svensson (2022, s.11-12) beskriver att med kvalitativa metoder kan man också förklara historiska processer som exempelvis traditionella könsroller.

Kvalitativ innehållsanalys används för att synliggöra det latent innehåll, den underliggande meningen och betydelsen, i dokument och texter. Detta görs genom systematiska slutsatser utifrån beskrivningar i domskälen med hjälp av kategoriseringar och teman (Bryman, 2018, s. 357-359). Denna uppsats använde sig av en deduktiv ansats, nämligen riktad kvalitativ innehållsanalys. Det innebär att man på förhand vet vad man ska analysera i texterna och har en mer utarbetad mall som utgår ifrån teorier och tidigare forskning (Klingberg & Hallberg, 2021, s. 286-287). Våra teorier om genus och föräldrastilar har varit bidragande faktorer när

det kommer till vad vi analyserade i domstolsbesluten. Vi är medvetna om att detta har medfört en risk för att vi förbisett aspekter som vi inte tänkt undersöka men ändå skulle kunna vara av intresse, och att vi på så sätt blir begränsade (Klingberg & Hallberg, 2021, s. 298-299).

Relevanta begrepp inom kvalitativ innehållsanalys är bland annat meningsenhet, vilket är meningar, fraser eller ord som är relevanta för studiens frågeställningar (Klingberg & Hallberg, 2021, s. 289-290). Vi läste igenom de 16 utvalda domarna och plockade ut de styckena och meningarna som var relevanta för denna studies syfte. Därefter kodade vi materialet, om hur domstolens yttranden om mammor överlag, om pappor överlag, vad som kännetecknar en "bra" förälder respektive en "dålig" förälder och hur mammans föräldraförmåga samt pappas föräldraförmåga skrivs fram. Sedan sammanställdes koderna i kategorier i form av flertalet koder som har liknande innehåll eller uttrycker samma sak. Kategorierna för denna studie blev åtta stycken som presenteras i analysavsnittet. Teman utgör den röda tråden, och är ofta en aktiv tolkning från forskaren. Att identifiera teman innebär att forskare reflekterar över kategoriseringar och letar efter en gemensam underliggande mening som binder samman dem (Klingberg & Hallberg, 2021, s. 289-290). Studiens teman blev tillslut "Mamma", "Pappa" och "Föräldraförmågor". Nedan följer ett exempel på koder och teman.

Meningsenhet	Kod	Kategori	Tema
"Ett sådant påstående borde rimligen ha kommit fram i ett mycket tidigare skede av målet."	Tror ej på mamma, överdriver	Mamma som överdriver	Mamma
"föräldrarna värdesätter varandra som viktiga personer för barnen. Vidare har barnen tillgång till den förälder de inte är hos."	Respekt för varandra och tillgång till båda föräldrarna positivt	Bra föräldraförmågor	Föräldraförmågor
"parterna har olika uppfattningar i frågor kring barnen och att de har svårt att samarbeta och kommunicera med varandra."	Svårt att samarbeta och kommunicera med varandra negativt	Bristande föräldraförmågor	Föräldraförmågor
"Han har såldes tagit ansvar för att komma till bukt med de problem"	Pappa tagit ansvar för sitt våldsanvändande och förbättrat sig, ska inte påverka beslutet	Förbättrat beteende hos pappa	Pappa

5.4 Validitet och reliabilitet

Fejes & Thornberg (2024, s. 283) skriver att validitet hänvisar till i vilken utsträckning den forskning som genomförs verkligen undersöker det som avses undersökas. Används lämpliga metoder och teorier för att kunna undersöka det som ska undersökas? Har rätt material samlats in för att kunna besvara syftet med forskningen? Om inte så saknar undersökningen validitet och kan göra att man inte lyckas undersöka syftet med sin studie. Eftersom vi ville se hur mammor och pappor framställs i vårdnadstvister var domar ett material som var relevant för oss och det lämpade sig att vi gjorde en dokumentstudie utifrån materialet. Detta bidrar till en högre validitet för studien då vi undersökte det vi ville undersöka. Man skulle också kunna undersöka synen på mammor och pappor och deras roller som föräldrar genom att intervjua föräldrar och deras uppfattning av ämnet. Men vi ville undersöka hur mammor och pappor framställs inom rättsväsendet och för att undersöka det var det nödvändigt att analysera domar och därmed göra en dokumentstudie. Enligt Fejes & Thornberg (2024, s. 283) finns det forskare som anser att begreppet validitet inte passar för kvalitativa studier och menar att begreppen trovärdighet och tillförlitlighet passar bättre. Begreppen hänvisar till att man under hela forskningsprocessen har varit noggrann och systematisk. Hur tillförlitlig och trovärdig ens studie och resultat är beror på hur man gått tillväga gällande datainsamlingen och analysen. Därav har studien analyserat det empiriska materialet noggrant och systematiskt och varit tydliga med hur vi har gått tillväga.

I kvalitativa undersökningar handlar reliabiliteten om en noggrannhet genom hela undersökningen för att öka tillförlitligheten (Bergström & Boréus, 2005, s. 35). En risk med kvalitativ forskning är att det lämnas utrymme till forskaren att göra många egna tolkningar. För textanalyser är tolkningsfrågan en stor reliabilitetsfråga, vilka tolkningar man gör och hur man går tillväga måste därför redogöras för noggrant. Vår strävan har varit att vara tydliga med hur analysen och tolkningarna har gjorts och redogöra detta på ett noggrant sätt för att öka reliabiliteten. Vidare har vi strävat efter en genomgående transparens i studien.

Bergström & Boréus (2005, s. 36) nämner att det finns två aspekter av reliabiliteten. Den ena är att om olika personer gör samma undersökning och får samma resultat är det god intersubjektivitet och då ökar reliabiliteten i undersökningen. Den andra aspekten är intrasubjektivitet, med det menas hur man bedömer texter från olika tidpunkter och om det görs olika tolkningar för texter vid olika tidpunkter har man ett reliabilitetsproblem. Vår studie undersökte enbart vårdnadstvister från en tingsrätt och kan därför inte garantera att samma undersökning av andra domstolar skulle få samma resultat. Detta är något som kan påverka reliabiliteten men vårt resultat har knytits an med tidigare studier som ökar reliabiliteten. För att öka reliabiliteten och intersubjektiviteten i denna studie har det skett noggranna förklaringar av den använda analysmetoden och hur studien gått tillväga för att applicera den. Det gavs även ett flertal exempel och citat från vårdnadstvister för att visa på noggrannhet och öppenhet om hur tolkningar och analyser har gjorts.

5.5 Etiska överväganden

Etiska frågeställningar är oundvikliga när man vill undersöka samhället, man kommer i kontakt med människor, i vissa fall direkt och i andra fall genom texter skapade av människor om deras liv. Det är då viktigt att handla moraliskt rätt (Ahrne & Svensson, 2022, s. 35). Alla forskare måste ta ansvar för att främja och bibehålla god forskningsetik. Grundprinciperna för att det ska vara god forskningsetik är tillförlitlighet, ärlighet, respekt och ansvar (Vetenskapsrådet, 2024, s. 11). Denna uppsats har förhållit sig till tillförlitlighet genom att involvera relevant forskning, teorier och metoder. Vi har förhållit oss till ansvar och respekt genom att anonymisera alla domar samt vilken tingsrätt och inte skriva ut någon personlig information som kan kopplas till individen. Studien visar på ärlighet genom att vara transparent och öppen med allt som undersökningen har kommit fram till och tillvägagångssättet.

Inom forskningsetiken är individskyddskravet fundamentalt och något alla måste förhålla sig till. Individskyddskravet delas upp i fyra huvudkrav; informationskravet, samtycke, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2002, s. 5-6). Med informationskravet menas att deltagarna ska informeras om studiens syfte, men detta har inte varit något som denna studie behövt ta hänsyn till då vi har använt oss av offentliga dokument och anonymiserat domarna (Vetenskapsrådet, 2002, s. 8). Detsamma gäller kravet samtycke och nyttjandekravet då vi har använt offentliga domar som material. Konfidentialitetskravet innebär att personuppgifter som kan identifiera den enskilde ska exkluderas, vilket denna studie har förhållit sig till då vi har anonymiserat personerna i domarna och uteslutet personliga uppgifter (Vetenskapsrådet, 2002, s. 12). Vi har även valt att inte skriva ut vilken tingsrätt domarna kommer ifrån för att undvika igenkänning och riskera avanonymisering.

Studien har förhållit sig till hur materialet förvaras under och efter studiens genomförande (Vetenskapsrådet, 2024, s. 84). Vi har begärt ut 50 stycken domar som har förvarats på våra datorer under tiden vi skriver uppsatsen, enligt Uppsala universitets regler om personuppgifter. Efter att studien genomfördes har vi enbart kvar de anonymiserade delarna av domarna som var relevanta för vårt arbete och resterande uppgifter och domar har raderats från våra datorer.

Det är av vikt att poängtera att vi genom egna erfarenheter i ett icke jämställt samhälle och genom utbildning i socialt arbete har en förförståelse av mammor och pappors roller och vad det finns för uppfattningar om dessa i samhället. Vi har genom hela studien strävat efter att inte färgas av det.

6. Resultat och analys

I denna del presenteras resultatet av studien och analyseras med hjälp av Hirdmans genusteori och Baumrinds teori om föräldrastilar samt förankras i den tidigare forskningen. Resultatet presenteras utifrån teman som har identifierats av det empiriska materialet. Vi har identifierat

åtta stycken kategorier och därefter skapat tre teman. De tre temana är "Mamma", "Pappa" och "Föräldraförmågor" och kategoriseringen kommer att presenteras som underrubriker under varje tema. Temana "Mamma" och "Pappa" kommer att besvara frågeställningen: Hur kan domstolens framställning av kön skilja sig åt i vårdnadstvister?

Temat "Föräldraförmågor" kommer att besvara frågeställningarna: Vilka förmågor anser domstolen känneteckna ett gott respektive bristande föräldraskap? Och hur framställer domstolen föräldraförmågan beroende på förälderns kön?

6.1 Mamma

Studiens första tema, "Mamma", innehåller tre kategorier; "Mamma – främsta föräldern", "Mamma som överdriver" och "Skuldbeläggning av mamma".

6.1.1 Mamma – främsta föräldern

Att mamman var främsta föräldern var ett återkommande tema i vårdnadstvisterna och de citat som kommer att presenteras är från olika vårdnadstvister men pekar på samma mönster.

I följande dom yrkar mamman om ensam vårdnad om barnen då pappan, enligt henne, är en olämplig förälder. Mamman har berättat att pappan har varit våldsam, hotfull och kontrollerande mot henne och barnen. Domstolen anser inte i sin bedömning att dessa uppgifter är aktuella längre och ser inte att det finns tillräckligt med bevis som pekar på att pappan skulle utöva våld mot mamman eller barnen. Men på grund av föräldrarnas samarbetssvårigheter ser inte tingsrätten att gemensam vårdnad om barnen är ett alternativ. De har därför gjort en avvägning mellan vem av pappa och mamman som är mest lämplig som förälder och kan se till barnets bästa samt har förmågan att tillgodose deras behov. Ett av barnen har även särskilda behov som behöver tillgodoses och detta anser tingsrätten att mamman gjort.

Mot bakgrund av att barnen i praktiken synes ha bott tillsammans med henne och endast umgått i begränsad omfattning med pappan sedan separationen är hon den förälder som har störst förståelse för barnens behov. Det har också framkommit att hon genomgått utbildningar inom habiliteringen för att kunna bemöta barnen. (Dom 13)

Ovanstående citat visar mammans engagemang för barnen och att domstolen anser att hon är den föräldern som har mest kunskap om barnen. Det kan betyda att hon har tagit ett större omsorgsansvar i sin föräldraroll. Mamman har gått utbildningar för att kunna tillgodose barnens behov på bästa sätt och har varit mest involverad i barnens liv. I detta fall har pappan inte visat samma intresse för barnen och deras behov som mamman har, och har således inte tagit samma omsorgsansvar. Domstolen anser utifrån dessa kriterier att mamman är den lämpligaste föräldern och får i det här fallet vårdnaden för barnen.

Nedan presenteras först ett citat från samma dom som ovanstående och sedan ett annat citat från en annan vårdnadstvist som också pekar på hur mamman oftare är omsorgspersonen och den främsta föräldern.

Barnen har dock kommit att bo hos mamman under en längre tid. Det framgår också av utredningen i övrigt att mamman har stort fokus på barnens bästa och förmåga att tillgodose deras behov av omvårdnad, trygghet och fostran. (Dom 13)

Det som har framkommit i utredningen talar starkt för att mamman har varit barnets huvudsakliga omsorgsperson och barnet har sedan en längre tid tillbaka enbart levt tillsammans med mamman. Annat har inte framkommit än att barnet har en stabil och trygg tillvaro tillsammans med henne. (Dom 7)

Dessa två citat visar återigen att domstolen antyder att mamman är den som är mest lämpad som förälder då hon har en starkare omsorgsroll än pappan. I samtliga citat ovan anser domstolen att mamman har det primära omsorgsansvaret. Detta överensstämmer med Kruk (1992, s. 181-182) som menar att mamman, enligt de sociala rollerna, ska ha ansvaret för omvårdnaden av barnet och därmed blir den primära omsorgspersonen.

I statens offentliga utredning (2014:6, 18, s. 25) framgår det att boendeföräldern har större chans att få vårdnaden för barnet i vårdnadstvister om boendet har varit stabilt, tryggt och kontinuerligt. I dessa tre domar citaten är utdragna från, har mamman varit boendeföräldern och därav har domstolen ansett att mamman har varit främsta föräldern och omsorgspersonen för barnen. Bergman och Rejmer (2017, s. 147) pekar på att mammor har mer kontroll i vårdnadstvister eftersom barnen ofta bor hos henne efter en separation och i vårt resultat framkom det att mamman oftare är boendeföräldern. I de allra flesta fall bor barnen hos mamma om det inte är så att mamman inte är närvarande eller på annat sätt olämplig boendeförälder. Detta kan förstås med Hirdmans (2003, s. 64-65) genusteori då omsorg inte ingår i den manliga normen, och när en man tar omsorgsansvaret riskerar de sin manlighet. Vi reflekterar även över att det finns andra strukturella faktorer som kan påverka könsrollerna i dagens samhälle och att det därför oftare är mamman som är boendeföräldern och den främsta föräldern.

6.1.2 Mamma som överdriver

I flera domar framkom det tendenser om att domstolen gör bedömningen att mamman överdriver och att de inte tror på henne. Nedan kommer tre citat från olika vårdnadstvister som pekar på detta tema.

I en dom framgår det mamman har berättat att pappan vid ett tillfälle har slagit henne och dragit med henne till ett hotell där han tvingade henne till sex. Tingsrätten skriver att det är ny information som inte framfördes i mammans skriftliga handlingar och de anser att denna information borde ha inkommit vid ett mycket tidigare skede. Påståenden från mamman om att pappan är alkoholist, använder narkotika, slår sönder saker och "att han är en parasit i samhället" tar tingsrätten upp men skriver att det sistnämnda påstående motsägs av pappans hyresvärd och studiekamrat och lägger ingen vidare värdering i påståendena. Domstolen sammanfattar:

Vid en samlad bedömningen finner tingsrätten därför att mamman inte har gjort något trovärdigt intryck och att det inte finns något skäl att tro att hon eller barnet skulle fara illa om barnet fick tillfälle att träffa sin pappa. (Dom 11)

Tingsrätten gör det tydligt att de inte bedömer mammans uppgifter trovärdiga, vilket kan tolkas som att domstolen menar att mamman överdriver i denna situation och att ett umgänge mellan barnet och pappan inte är riskfyllt som hon påstår. En möjlig tolkning av citatet som studien gör är att domstolen uppfattar att mamman har hittat på dessa uppgifter för att det ska gynna hennes talan och att de anser att dessa uppgifter skulle ha framkommit tidigare om det stämde.

Ytterligare ett citat som pekar på att domstolen anser att mamman överdriver och inte blir trodd på är nedanstående citat. Det kommer från en vårdnadstvist där mamman har lämnat uppgifter om att pappan är olämplig vårdnadshavare då han har använt sig av våld. Mamman har även lämnat ljudinspelningar, polisanmält pappan samt har skyddad adress som stödjer hennes uppgifter om att pappa är olämplig förälder. Domstolen har däremot anfört att dessa händelser ligger långt bak i tiden och att mamman trots dessa uppgifter lämnat barnen hos pappan en gång. Domstolen uttrycker:

Sammantaget anser inte tingsrätten att det av utredningen framkommit något beaktansvärt stöd för mammans påståenden om hot och våld från pappans sida. (Dom 13)

Tolkningen av citatet är att det indikerar att domstolen menar att mamman överdriver. Trots hennes uppgifter och de bevis hon har lagt fram menar domstolen att tillräckliga bevis saknas och att mamman saknar trovärdighet. Att domstolen inte tar informationen på allvar kan tolkas utifrån Hirdmans (2003, s. 111, 165, 183) genusteori om att kvinnor anses som mer känsliga och därmed mindre trovärdiga.

Citatet nedan visar på samma tema, att domstolen inte tycks tro på mamman och att hon överdriver. Citatet kommer från en dom där mamman har sökt om ensam vårdnad, domstolen menar dock att båda föräldrarna brister och därför anses barnets bästa vara att föräldrarna har gemensam vårdnad.

Det framstår som att mamman i någon mån förstör barnets problematik. Denna slutsats drar tingsrätten utifrån att hon påstår att barnet har anpassningar för att klara skolarbetet samtidigt som barnets mentor har uppgett att barnet inte har några anpassningar förutom specialkost. Det framgår vidare av familjerättens utredning att mamman till utredarna har påtalat att barnets diagnos är mycket svårare än den diagnos BUP har kommit fram till i utredningen. Mamman ville även enligt utredarna upprepade gånger under hembesöket prata om vilka svårigheter barnen har, även inför barnen. (Dom 15)

Från citatet kan tolkningen göras att tingsrätten anser att mamman överdriver och förstör barnens problematik. Det är ett mönster som har framkommit i flera domar och citaten i det här avsnittet är exempel på det. Det kan tolkas som att domstolen i flertalet fall anser att mamman överdriver, förstör eller hittar på och att mammans påstående saknar bevis vilket

resulterar i att domstolen inte tror på dessa påståenden. Miller & Manzer (2018, s. 4557-4558 & 4563) pekar just på detta, att kvinnor som visar känslor ofta ses som överdrivna och känsllosamma medan män som gör det visar att de bryr sig. Detta kan också sammanvävs med Hirdmans (2003) genusteori och därav tenderar domstolen att anse att mammorna överdriver i större utsträckning än männen.

Sammanfattningsvis kan resultatet tolkas som att domstolarna möjligtvis är misstänksamma gentemot mammans uppgifter och att de ofta anser att mamman överdriver då kvinnor ses som mer känslostyrda. Detta kan bero på att kvinnan ses som känslsam, att hennes egna känslor tar över, och att hon därför överdriver (Hirdman, 2003, s. 111). Ett annat resultat är möjligen att domstolen sällan misstror pappan på detta vis, vilket kan bero på att domstolen har mer tilltro till män eller att papporna inte anför att mamman är olämplig som förälder i samma utsträckning. Detta kan bero på att kvinnor ofta behöver hävda sig i högre grad för att uppfattas som trovärdiga, enligt Hirdmans genusteori (2003, s. 151).

6.1.3 Skuldbeläggning av mamman

I följande vårdnadstvist ansåg domstolen att det skulle vara till barnens nackdel om någon av föräldrarna skulle få ensam vårdnad, därför kom tingsrätten fram till att föräldrarna ska ha gemensam vårdnad. Samtidigt tar de också upp några negativa aspekter med att mamman skulle få ensam vårdnad, varav ett framkommer i citatet:

Det framkommer även av utredningen att en nackdel om mamman får ensam vårdnad om barnen är att ansvaret för att förmedla frågor gällande barnen hamnar på henne och hon har fört fram att det är svårt att ha en dialog med pappan. (Dom 15)

I det här citatet lyfter tingsrätten en del av utredningen som skriver om ett problem, som med deras formulering, uppfattas som mammans fel och ligger på henne. Det framstår som att det är på grund av mamman som föräldrarna inte kan kommunicera. Om vi förbiser domstolens och utredningens formulering kan vi se att föräldrarna inte kan kommunicera på grund av att "det är svårt att ha en dialog med pappan". I och med domstolens sätt att betona en specifik del i utredningen kan detta tolkas som att domstolen skuldbelägger mamman för att inte kunna ha en dialog med pappa, vilket de bedömer som negativt i bedömningen om vem som ska få vårdnad om barnet. Domstolen anser att det är mammans fel att pappan är svår att föra en dialog med och det blir något som i slutändan kan påverka mamman negativt.

Detta kan knytas an till Hirdmans (2003, s. 111, 165, 183) genusteori som menar att kvinnan uppfattas borde ha mer emotionell intelligens. Därmed hamnar ansvaret för att kunna samarbeta med den andra föräldern på mamman, trots att det framkommer att pappan kan vara den som försvårar det.

Nedanstående citat är hämtat från en annan vårdnadstvist och pekar också på hur domstolen möjligtvis kan skuldbelägga mammor. I detta exempel framgår att barnen inte verkar ha en

trygg anknytning till någon av föräldrarna. Barnet har sitt stadigvarande boende hos mamman samt umgängesrätt med pappan.

Som konstaterats i utredningen tycks barnens relation till pappan vara mindre viktig för mamman och hon låter därför barnens vilja vara styrande för frågan om umgänge. (Dom 6)

Tolkningen är att i citatet ovan tydliggörs domstolens skuldbeläggning av mamman då de skriver att mamman anser att relationen mellan barnen och pappan är mindre viktig för henne. En uppfattning är att domstolen anser att mamman sätter sina egna intressen över barnens, då hon menar att hennes relation till barnen är viktigare än relationen mellan barnen och pappan. Citatet nedanför är från samma vårdnadstvist.

Som också påpekats i utredningen uttryckte inte heller de tre minsta barnen något motstånd till relationen med pappan i början av utredningen som genomfördes på hvb-hem. Motståndet ökade dock efter placeringen. Enligt utredarna är det oklart varför de har motstånd till att träffa sin pappa. (Dom 6)

Även i ovanstående citat synliggörs det hur domstolen lyfter en specifik del av utredningen som kan tolkas som att de skuldbelägger mamman, då det finns en underton av att det är mamman som har påverkat barnen och att det är därför motståndet har ökat. Men detta är inget som domstolen kan fastställa, därav är det oklart varför motståndet uppkom.

Sammanfattningsvis kan det tolkas som att domstolen tenderar att skuldbelägga mammor, men skuldbelägger sällan pappor. Domstolen lägger möjligen ett större ansvar på mammor att ha högre emotionell intelligens och ta ett större omsorgsansvar för barnet. Vilket kan förklaras med könsroller då Hirdmans genusteori (2023, s. 111, 165, 183) menar att kvinnor anses ha högre emotionell intelligens. Samt att mammor enligt samhällets konstruktion av könsroller ska kunna mer om omsorg och omtanke kring barn (Costa m.fl., 2019, s. 548 & Scott, 1992, s. 622-627). Tolkningen kan göras att domstolen tenderar att skuldbelägga mamman när hon inte lever upp till de förväntade könsrollerna.

6.2 Pappa

Andra temat för studien är "Pappa", med följande tre kategorier: "Pappa – lämplig förälder", "Förbättrat beteende hos pappa" och "Rätt till pappan".

6.2.1 Pappa – lämplig förälder

Citaten som presenteras är från olika vårdnadstvister och visar tillfällena då domstolen ansåg pappan som en lämplig förälder och varför.

I citatet nedan har föräldrarna samarbetssvårigheter och konflikter som påverkar barnen. Domstolen har i tidigare domstolsbeslut kommit fram till att pappa är mest lämplig som boendeföräldern och nedan kommer en förklaring till varför.

Vidare beskrivs att pappan uppgett att han är medveten om sina skyldigheter att som boendeförälder att uppmuntra och stötta barnens kontakt med mamman, samtidigt som han ska skydda barnen vid behov. (Dom 4)

Citatet exemplifierar att pappan tar sitt ansvar som boendeförälder att främja kontakten mellan barnen och mamman vilket domstolen ser som positivt och något som gör honom mer lämplig som boendeförälder. Domstolen anser att det är positivt att pappan vet om sitt ansvar och framför det till domstolen, vilket kan tolkas som att domstolen menar att pappan har självinsikt och värderar det som något positivt. Dessutom tycks domstolen uppfatta att pappan skyddar barnen om nödvändigt och att det är en bidragande faktor till varför han är lämplig.

I kommande citat yrkade pappan om umgänge med barnet vilket mamman motsatte sig. Mamman berättar om incidenter som enligt henne gör pappan olämplig, tingsrätten anser dock inte att detta är något som gör pappan olämplig.

Han har visserligen vid ett tillfälle missat vilken adress han skulle gå till när barnet var bjuden på ett kalas och vid ett tillfälle satt barnet i en cykelsadel trots att den inte var dimensionerad för barnets vikt men det är knappast något som gör honom olämplig som vårdnadshavare och förälder. (Dom 1)

Citatet ger exempel på misstag som pappan har gjort när det kommer till barnet men domstolen anser inte att det gör honom olämplig som pappa. Det framkommer också av tingsrättens formulering en underton av att pappan i och med att han gjorde sitt bästa ändå är en bra förälder. Trots att pappan satte barnet i en för liten cykelsadel och tog fel adress när de skulle på kalas ser domstolen honom som en lämplig förälder som försöker göra rätt. Pappan bryr sig om sitt barn och vill vara delaktig i barnets liv, det är något som domstolen anser gör honom till en lämplig förälder.

Män och kvinnor har traditionellt haft olika roller i samhället, där kvinnorna förväntas vara omhändertagande. Det resulterar i att män har varit tvungna att vara motsatsen, för att inte riskera sin manlighet (Hirdman, 2003, s. 68). Detta har lett till att pappor generellt inte har tagit samma ansvar som föräldrar som mammor har gjort, vilket även Palm (1993) och Wray (2020) påpekar i sina studier. Författarna skriver att pappor är mindre delaktiga i barnens liv och att det är viktigt att pappor engagerar sig i sina barns liv och på så sätt bidra till ett mer jämställt föräldraskap (Palm, 1993, s. 1. & Wray, 2020, s. 542-547). Utifrån vårt resultat kan det tolkas som att domstolen anser att det är viktigt att pappor engagerar sig i sina barns liv då det gör pappan till en mer lämplig förälder. En annan tolkning skulle kunna vara att det kan vara till barnets bästa och att domstolen därför gör dessa bedömningar.

Ett annat citat som pekar på detta är nedanstående. I denna dom hade föräldrarna gemensam vårdnad men mamman bedömdes som icke lämplig och pappan som lämplig, och därmed fick pappan ensam vårdnad om barnet.

Familjerätten har dock gjort bedömningen att det i nuläget är fadern som har bäst förutsättningar att tillgodose barnets behov av trygghet, stabilitet och kontinuitet [...] Familjerätten har även pekat på att modern är en riskfaktor i barnets liv och att faderns skyddande förmåga över tid är av stor vikt för att barnet ska ha en god hälsa och utveckling. Tingsrätten instämmer helt i Familjerättens bedömningar. (Dom 5)

Citatet synliggör hur familjerättens bedömning om att pappan tar det största ansvaret för barnen blir ledande i domstolens slutliga bedömning, där pappan skrivs fram som den bättre lämpade föräldern. Citatet visar att domstolen tycker att en bra pappa tar omsorgsansvar och ger barn stabilitet och trygghet. Tolkningen kan göras att domstolen menar att pappor ska vara mer beskyddande och betraktar det som en bra föräldraegenskap. Utredningen betonar pappans skyddande förmåga som kan förknippas med Hirdmans (2003, s. 48, 189) genusteori om att män ska vara hårda, stora och starka. Beskyddande ses som en stereotypisk manlig egenskap och domstolen tycks se det som något bra hos pappan.

Sammanfattningsvis tar domstolen inte lika ofta upp en pappas bra egenskaper och nämner sällan pappan som den huvudsakliga omsorgspersonen. Costa m.fl. (2019 s. 556) skriver i deras studie att domstolen oftare nämnde mammans bra egenskaper och förknippade henne mera med värme medan pappans bra egenskaper sällan nämndes. Resultatet visar också att när domstolen väl nämner bra egenskaper för pappan är det ofta förknippat med hans förmåga att skydda barnen, vilket, som tidigare nämnts, kan kopplas till Hirdmans genusteori (2003).

6.2.2 Förbättrat beteende hos pappa

I detta avsnitt presenterar vi citat från olika domar där domstolen har bedömt att pappan har förbättrat sitt beteende eller tagit sitt ansvar för sitt beteende.

Citatet nedan är från en vårdnadstvist med konflikter mellan föräldrarna där mamman har polisanmält pappan för våldsanvändning. Domstolen nämner dock att det var för längesedan. Domstolen skriver vidare:

Det går dock inte att helt bortse från uppgifterna och möjligheten att pappan utövat hot och våld mot mamman och eventuellt mot barnen under deras relation. Enligt tingsrätten finns det dock inte tillräckligt stöd i utredningen som talar för att pappan i dag skulle utöva våld eller liknande mot mamman eller barnen. I likhet med slutsatsen i VBU-utredningen anser tingsrätten att risken för att pappan skulle utsätta mamman för hot eller våld är låg. [...] Tingsrätten anser mot den bakgrunden inte att pappan är olämplig som vårdnadshavare. (Dom 13)

I ovanstående citat framkommer att domstolen inte kan utesluta att pappan tidigare har brukat våld men bedömningen görs att risken idag är låg. Därmed anser domstolen med stöd av utredningen att pappan har förändrat sitt beteende och gör bedömningen att pappan inte är olämplig som vårdnadshavare. Detta kan förstås som att domstolen utesluter risken för våld då pappans beteende är så pass förändrad. Det framkom inte i domen om pappan har tagit

ansvar för sina tidigare handlingar eller inte. Domstolen skriver inget mera om hur denna eventuella förändring och förbättring av pappas beteende har gått till.

I citatet nedan finns en beskrivning på hur pappan har förändrat sitt beteende efter påståenden om att våld ska ha förekommit.

Vid en samlad riskbedömning anser tingsrätten därför inte att det finns någon risk för att pappan utsätter barnen för våld eller övergrepp eller att de på något annat sätt riskerar att fara illa hos honom. Tingsrätten lägger också vikt vid att han har deltagit i flera olika program och gruppverksamhet för att stärka samt utveckla sin föräldraroll och bättre kunna möta barnen. Han har således tagit ansvar för att komma till bukt med de problem som lyftes i utredningen efter familjens placering på hvb-hem. (Dom 6)

I citatet uttrycker domstolen att pappan har tagit ansvar för sina handlingar och att han har jobbat för att göra en förbättring. Det tolkas som att domstolen värdesätter detta högt och det tycks göra honom till en lämplig förälder. Som framgår av citatet bedömer domstolen att det inte längre finns en risk för att barnen skulle fara illa hos pappan på grund av hans förbättrade beteende. Det kan förstås som att domstolen utgår ifrån utredningen och ser att han har lagt ner arbete för att bli en bättre förälder som en skyddande faktor.

Detta kan förknippas med Hirdmans genusteori (2003, s. 48 & 189) om att män enligt normen ska vara mera känslokalla och har mindre emotionell intelligens än kvinnor. När pappor tar ansvar för sina handlingar kan det visa på emotionell intelligens som domstolen kan uppfatta som ovanligt för pappor och därmed ses som överraskande och positivt. En möjlig tolkning är att pappan först var en auktoritär förälder som använde sig av bestraffning. Men att efter ha deltagit i program för att få en förbättrad föräldraförmåga har pappan förändrats och utvecklat en mer auktoritativ föräldrastil som innebär att man har en öppen kommunikation med barnet och är lyhörd, vilket är något som domstolarna skulle se som positivt (Baumrind, 1966, s. 890-891).

Kommande citat visar också på mönster av förbättrat beteende hos pappan. Citatet kommer från en dom där föräldrarna har gemensam vårdnad men barnen bor hos mamman. Pappan ansökte om umgänge med barnen då föräldrarna inte kunde komma överens om det. I domen framgår det att pappan har haft alkoholproblematik.

Tingsrätten kan inledningsvis konstatera att det i målet inte har framkommit några konkreta omständigheter som talar för att det finns risk för att barnen far illa vid umgänge med pappan. Den alkoholproblematik som pappan haft ligger en tid tillbaka i tiden och tingsrätten gör ingen annan bedömning än utredarna gällande risken för återfall eller pappans omsorgsförmåga. Pappan får anses lämplig som umgängesförälder [...] (Dom 9)

Citatet ovan visar på hur domstolen anser att pappans problematik inte längre är aktuell och ska därför inte påverka beslutet i nuläget. Tolkningen kan då göras att domstolen bedömer att det inte längre finns någon risk att barnen far illa eftersom att pappan har förändrat sitt

beteende till det bättre. Men de pekar inte på vilken typ av förändring eller hur hans beteende har förbättrats utan enbart att det är tiden som är avgörande. Pappor tros på i större utsträckning av domstolen när de har förbättrat deras beteende (Miller & Manzer, 2018, s. 4557-4558 & 4563). Därmed resonerar vi att domstolens bedömning om att tro på pappans uppgifter eventuellt kan bero på att de kommer från en man.

Sammanfattningsvis har temat om förbättrat beteende hos pappa förekommit i flera domar, domen beskriver pappans negativa egenskaper som exempelvis missbruk eller våld mot mamman, barnet eller båda. Sedan har domstolarna fortsatt med att skriva att risken nu ses som låg eller att pappan har arbetat på dessa beteenden eller tagit ansvar för det som hänt och inte tagits i beaktning i bedömningen av umgänge och boende. När domstolen skriver att risken för våld för närvarande är låg skriver de inte ut varför eller vad det är som har förändrats i pappans beteende eller hur förändringen skett. Återkommande är även att domstolen tenderar att enbart skriva att pappans handlingar var långt tillbaka i tiden och därav inte påverkar nuläget, trots att mamman i vissa fall uttrycker att det har betydelse för den nuvarande situationen.

6.2.3 Rätt till pappan

I flera domar har domstolen låtit barnets rätt att ha en god relation till pappan vara avgörande för domslutet. Citatet nedan är från en vårdnadstvist där mamman lämnat uppgifter om att pappan misshandlade henne och varit våldsam och hotfull mot både henne och barnet. Mamman vill inte ha någon som helst kontakt med pappan i denna vårdnadstvist. Mamman har även skyddade personuppgifter men har inte bytt telefonnummer eller liknande. Pappan har inte försökt kontakta henne. I nedanstående citatet anser tingsrätten inte att det finns någon risk för att varken barnet eller mamman far illa om barnet har umgänge med sin pappa:

Det är av betydelse för barnet att hen får lära känna sin pappa och ta del av sin pappas liv. Mamman har förklarat att hon inte vill att hon eller barnet har någon kontakt med sin pappa. (Dom 11)

Domstolen skriver att det inte finns någon risk med att barnet umgås med pappan och värderar barnets rätt att få en relation till pappan högre än påstådda uppgifter om våld. Domstolen anser att barnet har rätt att träffa och umgås med sin pappa, detta styrks även av FB 6 kap 15§ som fastslår att barn har rätt till umgänge med båda föräldrarna. Det görs dock tydligt att det bara ska ske när det är till barnets bästa i FB 6 kap 2 a §.

Citatet nedan pekar också på barnets rätt till pappan och kommer från en annan dom där mamman och pappan har svåra samarbetssvårigheter. Pappan har yrkat om umgänge med barnen men mamman har uttryckt oro för barnen och att det skapar stress för henne.

Å andra sidan vore det inte till barnets bästa att avbryta det fysiska umgänget när det har fungerat väl eftersom det skulle innebära att barnets relation med pappan återigen försämras. Barnets behov av kontakt med sin pappa bör väga tyngre. (Dom 10)

Citatet visar på att umgänget med pappan stressar och oroar mamman vilket utredningen menar påverkar hennes föräldraförmåga negativt. Trots detta anser domstolen att barnet har rätt till umgänge med pappan då det annars finns risk för att de inte skulle ha någon kontakt alls. Det kan förstås som att domstolen eventuellt bedömer att barnets umgänge med pappan är värt risken att mammans föräldraförmåga försämras, för att barnet fortsatt ska kunna ha en relation till pappan. Tolkningen görs att domstolen anser att en relation till pappan väger tungt och att rätten till båda föräldrarna har betydelse.

I ytterligare en dom betonar domstolen barnets rätt till pappan, vilket ses i citatet nedan där mamma är boendeföräldern.

Pappan får anses lämplig som umgängesförälder och det bästa för båda barnen vore enligt tingsrättens mening att bygga upp en relation med honom. (Dom 9)

Ovanstående citat är från en vårdnadstvist där pappan har haft alkoholproblematik men domstolen anser att det inte längre finns någon risk för att barnen ska komma till skada vid umgänge med pappan. Denna bedömning kan tolkas som att domstolen sätter barnets rätt till pappan före den potentiella risken för att barnet ska fara illa.

Återigen beskriver domstolen vikten av barnets rätt till umgänge med pappan som i domen nedan och lägger då ett stort ansvar på mamman att se till att umgänget uppfylls. Domen är från en vårdnadstvist där föräldrarna har stora samarbetssvårigheter samt uppgifter om våld från pappa har nämnts.

Tingsrätten vill återigen betona att det nu ligger ett stort ansvar på mamman att som boendeförälder uppmuntra och motivera barnen till umgänge med pappa i enlighet med det beslutade, och så även i de fall barnen påstår att de inte vill träffa sin pappa. Ytterst kan fortsatta brister i detta hänseende få till följd att mamman anses som olämplig som vårdnadshavare. (Dom 6)

Citatet tydliggör hur högt domstolen värdesätter föräldrarätten. Det kan tolkas som att domstolen nästintill hotar mamman med att hon kan anses som olämplig förälder om hon inte uppmuntrar barnet till att träffa pappan.

Sammanfattningsvis visar flera domar att föräldrarätten är stark och att domstolen uttrycker att FB 6 kap 15 §, barnens rätt till båda föräldrarna, väger tungt. Det som framgår är att domstolen sällan skriver att barnen har rätt till mamma, utan oftare skriver om rätten till pappan. Detta skulle kunna bero på att det oftast är mamman som är boendeföräldern vilket kan förankras i Palms (1993) och Wrays (2020) studier om att pappor är mindre delaktiga i barnets liv. Det kan vara en förklaring till att det oftare är pappan som yrkar om umgänge. En tolkning av resultatet är även att barnets rätt till pappan ofta är stark och en möjlig tolkning som kan göras är att det kan ske på bekostnad av att domstolen inte tror på mamman och de uppgifter om våld och hot som i vissa fall framkommer.

6.3 Föräldraförmågor

Studiens tredje tema är "Föräldraförmågor" och innehåller två kategorier: "Bra föräldraförmågor" och "Bristande föräldraförmågor". Den sista nämnda kategorin presenterar först generellt bristande föräldraegenskaper ur domstolens ögon, därefter, i två underkategorier, presenteras och analyseras domstolens framställning av mammas respektive pappas bristande egenskaper.

6.3.1 Bra föräldraförmågor

Återkommande var att domstolen sällan exemplifierade vad de anser en bra förälder är eller vad som förväntas av dem mer än att barnets behov ska tillgodoses enligt FB 6 kap 2 §. I några av fallen har positiva föräldraförmågor blivit synliga av domstolen. Citaten nedan tydliggör detta.

Tingsrätten betonar vikten av att umgänge kommer till stånd och att parterna är lyhörda, flexibla och kreativa för att tillgodose barnens behov. Tingsrätten utgår från att mamman och pappan uppmuntrar och, så långt det är möjligt, ser till att umgänget fungerar med den andre föräldern. Detta både för att möjliggöra att barnen får en god kontakt med den andre föräldern och med sina syskon. (Dom 2)

Citatet ovan visar att domstolen anser det viktigt att barnet ska ha en god kontakt till båda föräldrarna och att det är upp till dem att uppmuntra barnet att vilja träffa den andra föräldern, detta utmålas som en positiv egenskap. Att barnens behov ska tillgodoses tolkas som något som ska vara främsta prioriteringen hos bra föräldrar. Detta kan förknippas med den auktoritativa föräldrarstilen enligt Baumrind (1966, s. 890-891), där man är lyhörd för barnets behov men ändå sätter regler som behövs följas.

Citatet nedan visar ytterligare en bra föräldraförmåga enligt domstolen. Citatet kommer från en annan vårdnadstvist där det har varit mycket konflikter mellan föräldrarna då de är oense i frågor som rör barnen men att de trots detta har hittat lösningar.

Vid en sammantagen bedömning anser tingsrätten att parternas samarbetsproblem inte är av sådan dignitet att det utesluter att vårdnaden om barnen även fortsättningsvis är gemensam. Tingsrätten betvivlar inte att parterna vill sina barns bästa och betonar vikten av att parterna fortsättningsvis ser förbi sina motsättningar och sätter barnens behov främst. (Dom 15)

Från citatet framkommer att domstolen anser det positivt att föräldrarna kan de sätta sina samarbetssvårigheter åt sidan för barnets bästa. Domstolen bedömer att det viktigaste är att barnet inte kommer till skada av konflikterna och att deras behov blir tillgodosedda. Tolkningen kan göras att om föräldrarna vill sina barns bästa anses det som en bra föräldraförmåga.

Citatet nedan kommer från en annan dom där föräldrarna tvistar om var barnet ska bo, då båda föräldrarna vill att barnet ska bo hos dem. Föräldrarna har enbart kontakt via e-post, vilket inte är utan brister, men anses fungera tillräckligt bra för fortsatt gemensam vårdnad och växelvis boende hos båda föräldrarna, uttrycker domstolen.

Det finns en flexibilitet kring barnens vistelsetid hos respektive förälder, till exempel då någon av föräldrarna velat byta umgängeshelg. Att föräldrarna kommit överens om att barnen ska bo växelvis under sommarlovet tyder på att de har tillit till varandras förmåga att ta hand om barnen. Det är uppenbart att föräldrarna värdesätter varandra som viktiga personer för barnen. Vidare har barnen tillgång till den förälder de inte är hos. De har också tillgång till sina fritidsaktiviteter hos båda föräldrarna. (Dom 16)

Citatet ovan tydliggör hur domstolen värdesätter att föräldrar kan komma överens och vara flexibla, och att de ser det som positiva förmågor. Domstolen anser även att det är viktigt att barn har tillgång till båda föräldrarna, samt att föräldrarna har respekt för varandra och själva tycker att det är viktigt att barnet har rätt till den andra föräldern. Scott m.fl. (2021, s. 2803) förklarar detta genom att man tenderar att välja partner med samma värderingar och syn på föräldraskap vilket gör att man har samma struktur i föräldraskapet och därav kan dessa föräldrar komma överens trots konflikter.

Sammanfattningsvis visar resultatet att domstolen framställer flexibilitet, lyhördhet, respekt för varandra samt förmågan att sätta barnen i första hand som bra föräldraförmågor och detta är oberoende av kön. Det kan förstås som att domstolen bedömer att en auktoritativ föräldrastil är att föredra och lämplig i ett föräldraskap.

6.3.2 Bristande föräldraförmågor

I merparten av domstolbesluten har föräldrarna samarbetssvårigheter och konflikter med varandra vilket försvårar det för dem att komma överens. Detta har lett till att föräldrarna har behövt gå upp i domstol för att de ska kunna besluta kring vårdnad, boende och umgänge åt dem.

Citatet nedan kommer från ett domstolsbeslut där föräldrarna har en djup konflikt som innebär att de inte längre pratar med varandra vilket gör det svårt att ha ett delat ansvar för barnet.

Tingsrätten menar att bristerna i parternas samarbetsförmåga är så allvarliga att det är helt uteslutet med en återgång till en gemensam vårdnad om barnet. (Dom 14)

Domstolen uttrycker att föräldrarna har så pass stora samarbetssvårigheter att det påverkar föräldrarnas förmåga att kunna tillgodose barnens behov. Föräldrarna har även en konflikt som domstolen anser påverkar barnen negativt och som de tar skada av. Samarbetssvårigheter och konflikter menar domstolen är tecken på ett bristande föräldraskap och är inte en bra miljö för ett barn att vistas i.

I Baumrinds (1966, s. 890-891) teori om föräldrastilar beskrivs hur fientliga föräldrar kan påverka barnet negativt. Detta är något som domstolen verkar hålla med om då de anser att konflikter mellan föräldrar påverkar barnet negativt och kan ses som en fientlig miljö. Det överensstämmer med Yangs m.fl. (2023, s. 78-79) studie som pekar på att föräldrars fientlighet mot barnen kan leda till att barn utvecklar aggressivt beteende.

Citat nedan kommer från en vårdnadstvist där föräldrarna har stora samarbetssvårigheter som lett till i stort sett obefintlig kommunikation mellan varandra och oförmåga att kunna ta gemensamma beslut som rör barnen.

När föräldrar inte kommer överens om vad som är bäst för barnen finns en risk att det vid gemensam vårdnad inte tas beslut gällande viktiga frågor, att barnen riskerar att bli budbärare mellan föräldrarna och att föräldrarna bibehåller sin konflikt. (Dom 5)

Återigen uppvisar föräldrarna på samarbetssvårigheter, de har heller ingen kontakt med varandra. Domstolen anser att det är tecken på bristande föräldraförmåga när föräldrar inte kan prata med varandra och använder sig av barnen för att föra dialoger mellan dem. Det tolkas som att domstolen menar att det är föräldrarna som ska ta det ansvaret och klara av att ha en dialog med varandra och inte blanda in barnen i konflikten. Detta pekar på att domstolen bedömer att vid samarbetssvårigheterna som är så omfattande att föräldrarna inte längre förmår att ta gemensamma beslut om barnet, bör föräldrarna inte ha gemensam vårdnad.

Ytterligare ett citat som pekar på detta tema är nedanstående från en annan dom där föräldrarna inte kommer överens och har lämnat motstridiga uppgifter om konflikterna.

Det bedöms föreligga en hög risk för att barnen far illa till följd av föräldrarnas konflikt. Utredarna bedömer att föräldrarna behöver ta ansvar för att minska konfliktnivån dem emellan och fokusera på barnen och deras behov. (Dom 10)

Från det här citatet kan man förstå det som att domstolen uppfattar att föräldrarna prioriterar sin konflikt över sina barn. Domstolen anser att fokuset ska vara på barnet och inte på konflikten mellan föräldrarna eller deras samarbetssvårigheter. Enligt domstolen är detta något som kan beskrivas som bristande föräldraförmågor och karaktäriseras inte som ett eftersträvat föräldraskap.

Sammanfattningsvis anser domstolen att föräldrar måste ta mer ansvar för sina samarbetssvårigheter och inte involvera barnen i konflikterna. Domstolen bedömer också att när det blir för stora samarbetssvårigheter som föräldrarna inte kan lösa, blir inte barnens behov tillgodosedda vilket leder till att gemensam vårdnad inte längre fungerar.

Perälä-Littunens och Bööks (2012, s. 930-932) nämner att pappor och mammor har olika beskrivningar på föräldraskap när det gäller ansvaret över barnet och detta skulle kunna förklara varför det uppstår konflikter mellan föräldrarna.

6.3.2.1 Mamma

I enbart en av de 16 vårdnadstvisterna som studien undersökte nämndes det att både mamman och pappan eventuellt hade brukat våld mot barnen. Men domstolen, med stöd av VBU-utredningar i vårdnadstvisterna, nämnde andra föräldraförmågor hos mammor som ansågs som bristande.

Citatet nedanför är från en vårdnadstvist där föräldrarna inte kommer överens och har svårt att kommunicera med varandra. Mamman har yrkat för ensam vårdnad men domstolen har gjort bedömningen att barnen är i behov av båda föräldrarna och därför beslutades det om gemensam vårdnad. Mamman har spelat in ett samtal hon har med hennes ena barn där hon frågar barnet vem hen vill ska ha vårdnaden och vem hen vill bo hos. Mamman har sedan spelat upp denna ljudinspelning för tingsrätten där hon enligt domstolen skuldbelägger barnet och lägger ansvaret på barnet att lösa konflikten. Domstolen poängterar att barnet har rätt att komma till tals men ingen skyldighet.

Enligt tingsrättens mening är mamman i ljudinspelningen något skuldbeläggande gentemot sonen och hon lägger i viss mån över ansvaret för vårdnads- och boendefrågan på honom när hon uttalar att det inte kommer sluta bra om han inte säger vad han vill. Hennes agerande innebär att sonen riskerar att involveras i parternas konflikt vilket inte är i enlighet med hans bästa (Dom 15)

I det här citatet framgår det att tingsrätten bedömer att mamman lägger skuld och ansvar på barnet. Vidare framkommer det att domstolen menar att det finns en risk för att barnet dras in i föräldrarnas konflikt vilket inte anses som något bra. Citatet kan tolkas som att domstolen anser att mamman i detta fall sätter press på barnet för att hen ska uttrycka att hen vill bo hos mamman, och att detta kan bli en väldigt jobbig situation för barnet att vara i. I och med detta läggs det ett stort ansvar på barnet vilket domstolen anser är något negativt. Detta stärks också av Baumrind (1966, s. 892-897) som menar att när föräldrar sätter för höga krav på barnen kan det påverka barnen negativt.

Ytterligare en dom som visar på mammans bristande föräldraförmågor är nedanstående som handlar om samarbetssvårigheter och risken för att barnen hamnar i lojalitetskonflikt mellan föräldrarna.

Barnen bedöms fara illa av konflikten och det finns en påtaglig risk för att de även framöver kan komma att fara illa genom att dras in i den. Utifrån vad som framkommit är det mamman som är den av parterna som minst förmår att skydda barnen från att dras in i parternas konflikt. (Dom 4)

I citatet ovan poängterar tingsrätten återigen vikten av att barn inte ska behöva ta del av föräldrars konflikter. Domstolen, med stöd av utredningen, gör bedömningen att mamman är minst benägen att skydda barnen från föräldrarnas konflikt och att hon därmed är mindre lämpad som förälder. Det kan förankras i Hirdmans (2003, s. s. 111, 165, 183) genusteori om att kvinnor förväntas ha högre emotionell intelligens och därför också förväntas kunna

hantera konflikter på ett mer adekvat sätt. När de brister i detta kan det förstås som att domstolen möjligtvis ser det som en bristande föräldraförmåga. Tolkningen som kan göras är att domstolen uppfattar att mamman drar in barnen för mycket i konflikten och inte kan sätta barnens behov framför sina och att det anses som en negativ föräldraförmåga. Pappan har i denna vårdnadstvist uttryckt att han förstår vikten av att barnen har god kontakt med mamman vilket tingsrätten ser positivt på. Samtidigt som mamman inte främjar barnens relation till pappan lika mycket, vilket domstolen bedömer är en bristande egenskap.

I nedanstående citat från en annan vårdnadstvist har föräldrarna samarbetssvårigheter där mamman inte har låtit barnen, trots att de är i lämplig ålder, komma till tals i frågan om hur de känner kring boende och vårdnad.

Mot bakgrund av barnens rätt att komma till tals kan det inledningsvis konstateras att det är mycket allvarligt att mamman har fråntagit åtminstone tre av fyra barn rätt att komma till tals i utredningen. Hennes agerande i denna fråga liksom inför snabbupplysningarna i målet (då hon inte heller lät barnen prata med utredarna) är anmärkningsvärt och inger allvarliga betänkligheter avseende hennes föräldraförmåga. (Dom 6)

Citatet ovan pekar på att domstolen anser att mamman kontrollerar barnen för mycket då de inte får föra sin talan och prata med socialtjänsten. Detta är något som domstolen bedömer är tecken på en negativ föräldraförmåga. Det kan förknippas med Baumrind (1966, s. 890-891) auktoritära föräldrastil med stark gränssättning och strikta regler som ska följas där barnen inte får uttala sig om deras åsikter, vilket påverkar barnen negativt i utvecklingen. Tolkningen kan göras att domstolen uppfattar att mamman döljer något då de tycker att det är anmärkningsvärt att hon inte låter barnen uttrycka sina åsikter, vilket inte är en bra föräldraförmåga.

Sammanfattningsvis visar dessa citat på olika exempel av föräldraegenskaper hos mammor som domstolen värderar som bristande och som något som försämrar deras föräldraförmåga. De föräldraegenskaper som ses som bristande hos mammor är ofta att de inte har förmågan att samarbeta med pappan och att barnet därmed upplever mycket konflikter mellan föräldrarna. Tolkningen görs att domstolen anser också att bristande föräldraförmågor hos mammor är att vara kontrollerande och skuldbeläggande mot barnen, att sätta krav och ha strikta regler. Enligt studiens resultat och tolkning menar domstolen att mammans svårigheter att upprätthålla och främja barnens relation med pappan är ett återkommande problem i vårdnadstvister.

6.3.2.2 Pappa

I nio av 16 domar förekom det uppgifter om våld från pappan mot mamman eller barnet eller båda. Det var även i flertalet vårdnadstvister där pappan var aggressiv och hade ett konfliktdrivande beteende som ledde till samarbetssvårigheter med såväl mamman som skolan och socialtjänst. Ett citat för att visa på pappans konfliktdrivande beteende och samarbetssvårigheter är nedanstående.

Pappan har vägrat bidra till vissa beslut gällande barnen på grund av att han varit oense med mamman om andra saker; han har alltså inte kunnat sätta barnens behov framför sina egna intressen. (Dom 3)

Ovanstående citat visar hur domstolen anser att pappa inte bryr sig tillräckligt mycket om barnen och sätter sig själv först. Detta är ingen bra egenskap enligt domstolen. En möjlig tolkning är att det går emot FB 6 kap 2§ där det framgår att vårdnadshavare har ansvar för att barns behov blir tillgodosedda, men detta är inget som pappan gör, vilket gör honom olämplig som förälder. Vidare i domen framgår det även att domstolen pekar på att det är pappan som är pådrivande i konflikten och bedömer att pappan inte är lämplig på grund av det.

I nedanstående citat, som är från en annan dom, framkommer ännu ett exempel på pappans våldsamma beteende.

Tingsrätten ifrågasätter inte att pappan bryr sig om sitt barn och vill återfå kontakten med hen. I aktuellt mål förekommer dock oroväckande uppgifter om våld mot såväl mamman som barnet. Därtill beaktar tingsrätten att det vid ett umgänge finns en risk att sekretessen kring barnet och mammans vistelseort röjs. (Dom 7)

I citatet ovan är domstolen tydliga med att våld inte får förekomma i barns närhet som även FB 6 kap 1§ fastslår. Domstolen uppfattar att pappan är våldsam och att risken är för hög för att barnet ska fara illa. Slutsatsen blir att pappan inte får ha umgänge med sitt barn. Det förankras även i Costa m.fl., (2019, s. 548), Scott (1992, s. 616), Lundström och Sallnäs (2016, s. 20) och Morawska m.fl. (2021, s. 272-273) då de pekar på att man redan som barn uppfattar vad som är kvinnligt och manligt, och därmed att män ska arbeta hårt och vara tuffa. Pappans våldsamma handlingar kan liknas med Baumrind (1966, s. 890-891) auktoritära föräldrastil vilket innebär att man använder sig av bestraffning och har strikta regler mot barnet, som inte är något önskvärt beteende hos föräldrar och påverkar barnet negativt vilket även domstolarna håller med om.

Ytterligare ett citat från en annan vårdnadstvist som visar på pappas bristande föräldraförmåga presenteras nedan.

Pappan är olämplig som vårdnadshavare på grund av att han har en långtgående missbruksproblematik, inte har påvisat varaktig nykterhet samt att han har en allvarlig psykisk ohälsa som han saknar insikt i. Parterna saknar förmåga att ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnen och ett gemensamt ansvarstagande omöjliggörs bland annat av att pappan är dömd för brott gentemot mamman. (Dom 12)

I citatet ovan kan det förstås som att domstolen inte accepterar missbruksproblematik hos en förälder och att det gör en till en olämplig förälder. Det framkommer även att pappan lider av psykisk ohälsa som han saknar insikt i och därav kan en tolkning göras att han inte har tagit hjälp med detta, vilket, enligt domstolen, gör honom olämplig som förälder. Det man även kan utläsa av citatet är att pappan är dömd för brott mot mamman och det framgår vidare i

domstolsbeslutet att brottet är olaga hot. Tolkningen kan därav göras att pappan på något sätt har betett sig hotfullt och att det påverkar domstolens syn på honom som förälder till det negativa.

Föräldrar med psykisk ohälsa är en riskfaktor då de oftast har svårare att kunna tillgodose barnens behov, vilket detta citat visar och domstolen tycks också se det som något negativt för barnet (Kratky och Schröder-Abé, 2018, s. 102).

Sammanfattningsvis är ett möjligt resultat att domstolen samt VBU-utredningar anser att en olämplig pappa är hotfull, brukar våld, missbrukar och lider av psykisk ohälsa utan insikt i sjukdomen. Detta kan förankras i genusteori som menar att män, enligt sociala roller, ska vara stora, starka, tuffa och ha kontroll. Det kan förstås som att det är detta som papporna försöker upprätthålla genom sin exempelvis våldsanvändning. Det kan också tolkas som att domstolen bedömer att den auktoritära föräldrastilen inte är något positivt och kan förknippas med en olämplig pappa. Det var oftare som pappan använde sig av våld samt hade ett konflikt drivande beteende vilket domstolen anser är negativa föräldraförmågor. Dessutom försvårade det samarbetet med mamman vilket domstolen också ser på negativt.

7. Diskussion

I detta avsnitt presenteras en sammanfattning av studiens analys och resultat som sedan diskuteras i förhållande till den tidigare forskning och de teorier studien har använt sig av. Studiens syfte och frågeställningar har besvarats, därutöver förs en diskussion kring de använda teorierna och metoden i förhållande till resultatet. Avslutningsvis diskuteras studiens betydelse för forskningen, samt vad för vidare forskning som behövs. Diskussionen har utgått från frågeställningarna:

- Hur kan domstolens framställning av kön skilja sig åt i vårdnadstvister?
- Vilka förmågor anser domstolen känneteckna ett gott respektive bristande föräldraskap?
- Hur framställer domstolen föräldraförmågan beroende på förälderns kön?

7.1 Summering

I studien har 16 vårdnadstvister från en tingsrätt analyserats ur ett genusperspektiv. Syftet har varit att undersöka hur föräldrar och deras föräldraförmågor framställs av domstolar, samt att belysa eventuella könsskillnader. Detta har undersökts med en kvalitativ innehållsanalys och utifrån studiens tre frågeställningar.

Ett resultat är att domstolen i flertalet vårdnadstvister beslutar om ensam vårdnad för boendeföräldern, vilket ofta är mamman. Det motiveras med att mamman har gett barnen en stabil, god fostran, trygghet och kontinuitet i hemmet. Resultatet visar också att mamman oftare har omsorgsansvaret för barnen och att domstolen oftare nämner positiva egenskaper hos mamman än hos pappan. När domstolen beskriver en bra pappa betonas ofta hans

förmåga att skydda sina barn, vilket de sällan skriver om mamman. I domstolens beskrivningar av mammor uppfattas det som att det finns en förväntning av högre emotionell intelligens än av papporna. När mamman inte lever upp till denna förväntning framställs hon som en icke lämplig förälder och det kan förstås som att mamman skuldbeläggs på grund av detta. Vidare kan det från resultatet förstås som att domstolen anser att mamman överdriver och därmed inte alltid tar henne på allvar. Detta sker i högre utsträckning än vad domstolen anses misstro pappan. Vi resonerar att det kan vara möjligt att domstolen eventuellt är påverkad av könsnormer som att kvinnor är mer känslodrivna, och därför bedömer kvinnor som mindre trovärdiga, men att detta förmodligen sker omedvetet.

Ett annat resultat är att domstolen värdesätter föräldrarätten högt och anser att barnet har rätt till båda föräldrarna. Något som identifierades var dock att domstolen oftare skrev om barnets rätt till pappan än barnets rätt till mamman. Det skulle kunna bero på att det i flera av domarna var mamman som var boendeförälder och att det därför var en majoritet av pappor som ansökte om umgänge. Vi resonerar dock att det ibland har hänvisats till barnets rätt till pappan på bekostnad av mammans oro för att barnet ska fara illa, och att det nödvändigtvis inte är till barnets bästa då uppgifter om våld inte alltid har tagits i beaktning.

Ett annat resultat är att pappan möjligtvis oftare använder sig av hot och våld och var i ett missbruk, vilket domstolen anser är olämpligt för en förälder. Domstolen tar dock inte alltid detta i beaktning, utan kan hänvisa till att pappas beteende har förändrats och att hans handlingar, exempelvis våldsanvändning, var långt bak i tiden. När en pappa tar ansvar för sina handlingar värdesätts det högt av domstolen och betraktas som positivt. Detta skulle kunna bero på att pappans agerande överträffar de generella förväntningar som finns på pappor, vilket i sin tur grundas i samhällets bild av en man. Mammors bristande föräldraförmågor beskrev domstolen som kontrollerande och skuldbeläggande gentemot barnet vilket de ser negativt på då det skapar en stressfull situation för barnet. Återigen gör vi kopplingen att det finns traditionella könsroller kvar i samhället och att rättsväsendet inte är något undantag. Det ses som sällsynt och positivt när en pappa är engagerad i barnets liv eller tar ansvar för sitt våldsbruk. Vi ifrågasätter om domstolen skulle ha samma positiva syn på föräldern om det var en mamma i en liknande situation, eller om ett sådant engagemang förväntas av alla mammor till följd av könsnormer.

Ett annat resultat är att domstolen anser att en bra förälder ska vara lyhörd, flexibel och samarbetsvillig samt kunna hålla barn utanför eventuella konflikter. Därutöver är det en bra förmåga att sätta barnen i första hand. Dessa förmågor beskrivs i domarna oberoende av kön. Bristande föräldraförmågor som utmålats är att inte kunna ta ansvar för sina samarbetssvårigheter och låta dem gå ut över barnen att de hamnar i kläm. Ytterligare en bristande föräldraförmåga är att föräldern inte främjar barnets relation till den andra föräldern, detta är något som oftare skrivs om mamman medan pappan ofta är den som är konflikt drivande i konflikter mellan föräldrarna.

Sammanfattningsvis framställs föräldrar olika i domstolar beroende på kön. Mammor framställs som mindre trovärdiga, mer känslomässiga medan pappor framställs som

förbättrade och beskyddande. Resultatet säger oss också att föräldraförmågor skrivs om på olika sätt i domstolar, beroende på kön. Således finns det traditionella könsroller kvar i samhället och normer om hur en mamma respektive pappa ska bete sig i föräldraskapet. Dessa normer som samhället har konstruerat influerar domstolen och reproduceras när domstolen sätter olika krav på föräldrarna beroende på deras kön.

7.2 Diskussion av resultat i relation till tidigare forskning och teoriernas förklaringskraft

Bergman och Rejmer (2017, s. 147) menar att barnen oftast bor hos mamman efter föräldrarnas separation och har omsorgsansvaret för barnen. Statens offentliga utredning (2014:6, 18, s. 25) hävdar att boendeföräldern har större chans att få vårdnaden så länge boendet har varit stabilt, tryggt och funnit en kontinuitet. Detta överensstämmer med vårt resultat som visar att mamman ofta är boendeföräldern och därav oftare får vårdnaden för barnen. Resultatet visar också att mamman oftast är den primära omsorgspersonen, även detta hävdar Kruk (1992, s. 181-182) som menar att det är på grund av samhällets normer. Vi resonerar dock även att det kan finnas andra strukturella faktorer som bidrar till könsnormer. Det är något som Hirdman (2003, s. 64-65) genusteori kan förklara då vi, enligt teorin, växer upp i ett samhälle där det är viktigt att hålla isär vad som är manligt och kvinnligt, respektive inte. Om man beaktar det faktum att män genom att göra något som anses icke-manligt riskerar sin maskulinitet och därmed sin privilegierade plats i samhället, får vi en förståelse för varför många män exempelvis inte är delaktiga i omsorgsarbetet av sina barn, de vill upprätthålla sin maskulinitet (Hirdman, 2003, s. 65). Detta resulterar i att mamman är den som tar det främsta omsorgsansvaret, som även resultatet av denna studie pekar på. Bergman och Rejmer (2017, s. 147) skriver vidare att mamman ofta är den som har makten i vårdnadstvister eftersom de är den huvudsakliga föräldern, därtill anser också Kruk (1992, s. 167, 170) att domstolen ofta dömer efter vad mamman vill. Detta är inget som den här studien kan styrka, tvärtom indikerar resultatet att mammor i större utsträckning blir ifrågasatta och inte har mer makt än papporna.

Resultatet pekar även på att domstolen sätter högre krav på mammor i föräldraskapet. Detta kan knytas an till tidigare forskning som menar att det finns könsroller i samhället, där mamman enligt normen ska ha mer kunskap om barnet och vara den överlägsna föräldern (Costa m.fl., 2019, s. 548, Scott, 1992, s. 616 & Lundström och Sallnäs, 2016, s. 20). Vårt resultat visar att domstolen upprätthåller dessa könsnormer, genom att ställa högre krav på mamman som förälder. Dessutom upplevs domstolens uppfattning av mamman försämrats när hon inte lever upp till deras normativa förväntningar. Detta överensstämmer inte med tidigare forskning, som istället menar att könsrollerna i föräldraskapet är till mammans fördel (Costa m.fl., 2019, s. 556. Scott, 1992, s. 658. Lundström och Sallnäs, 2016, s. 208).

Hirdman (2003, s. 33-34) bidrar med en förståelse till varför mammor i vissa fall inte anses trovärdiga av domstolen, genom att hävda att kvinnor ses som mer känslosamma och överdrivna medan män ses som rationella. Miller & Manzer (2018, s. 4557-4558 & 4563)

pekar också på att domstolen uppfattar kvinnor som överdrivna när de visar känslor medan män som visar känslor uppfattas som bra pappor som bryr sig. Det går därmed att dra paralleller mellan detta och vårt resultat, då domstolen möjligtvis ger uttryck för att de inte tror på mamman då de anser att hon överdriver när hon visar starka känslor. Däremot kan resultatet tydas att domstolen ser positivt på pappan när han uttrycker känslor och vill få en ny chans, även om han tidigare har ansetts som en olämplig pappa, vilket överensstämmer med Miller & Manzer (2018, s. 4557-4558 & 4563).

Costa m.fl. (2019, s. 548) och Scott (1992, s. 622-627) menar att synen på föräldrarollerna är förändrad och är numera mer jämställd. Vårt resultat stämmer inte överens med detta då mamman är föräldern som har det största omsorgsansvaret i majoriteten av domarna och det enbart är ett fåtal domar där pappan har det främsta omsorgsansvaret. Resultatet går däremot i linje med Palm (1993) och Wray (2020) som hävdar att pappor generellt sett är mindre delaktiga i sina barns liv än mammor. Costa m.fl. (2019 s. 556) tar upp att domstolen oftare nämner mammans bra egenskaper och sällan pappans, vilket även denna studie identifierade. När domstolen väl nämner pappans bra egenskaper såg vi att de ofta beskrev pappan som beskyddande. Det kan förstås med Hirdmans (2003, s. 48, 189) genusteori som menar att män "ska" vara stora och starka vilket kan ses som beskyddande i föräldrarollen.

Ngaosuvan m.fl. (2024, s. 8) menar att mammor ofta tillbringar mer tid med barnen än vad pappor gör, något som även denna studie bekräftar, eftersom mammor generellt sett är boendeföräldern. Domstolen ser också att det är viktigt att barnet umgås med pappan när mamman är boendeförälder då barnets rätt till pappan har betonats i flera domar. Det blir uppenbart att domstolen värdesätter barnens rätt till pappan men det sker även i situationer där uppgifter om, eller risk för våld har förekommit. I FB 6 kap 15 § framgår det att barnet har rätt till den förälder den inte bor med, och som skrivet ovan är mamman oftare boendeföräldern, detta kan vara en förklaring till varför barnets rätt till pappa nämns oftare.

Resultatet från denna studie om vad domstolen ger uttryck för är bra och dåliga föräldraförmågor överensstämmer med Baumrinds (1966, s. 890-891) teori om föräldrastilar. Där lyhördhet och flexibilitet för att kunna möta barnens önskemål och behov men samtidigt en struktur att följa är en önskvärd föräldrastil anser domstolen som går i linje med Baumrind (1966, s. 890-891) auktoritativa föräldrastil. Något som domstolen anser är bristande föräldraförmågor stämmer överens med Baumrinds (1966, s. 890-891) auktoritära föräldrastil, där bestraffning och strikta regler används. Detta går även emot FB 6 kap 1 § där det framgår att barn inte får bestraffas eller utsättas för kränkande behandling, vilket domstolen delar uppfattning om. Yang m.fl. (2023, s. 78-79) visar på att föräldrarnas fientlighet påverkar barnen negativt och ökar risken för att barnen utvecklar aggressivt beteende. Vårt resultat stämmer överens med Yangs m.fl. (2023) studie, då domstolen skriver att föräldrar som är fientliga, har stora samarbetssvårigheter, samt inte förmår att sätta dessa åt sidan, brister i sitt föräldraskap då det påverkar barnet negativt. Kratky och Schröder-Abé (2018, s. 102) påstår att föräldrar med psykisk ohälsa tenderar att vara sämre föräldrar då de kan ha svårare att tillgodose barnens behov, vilket överensstämmer med resultatet av denna studie.

Sammanfattningsvis kan vi se att vårt resultat stämmer överens med den tidigare forskningen när det kommer till vad som anses som bristande föräldraförmågor och att könsroller finns kvar i föräldraskapet. Studiens resultat motsäger även en del forskning om att mamman skulle vara favoriserad och visar istället att könsroller sätter högre press och krav på mammor. Resultatet har kopplats genomgående till våra teorier, varav Hirdmans genusteori var applicerbar på stora delar av studien.

7.3 Diskussion av relation mellan resultat och teori

Studien har utgått ifrån Hirdmans (2003) genusteori och Baumrinds (1996) teori om föräldrastilar. Dessa två teorier har legat till grund för studiens resultat och möjliggjort en djupare förståelse av hur könsnormer och föräldrastilar konstrueras i samhället, samt hur dessa normer har påverkat och influerat domstolens framställning. Studien genomfördes utifrån en deduktiv ansats, vilket kan ha begränsat oss från att undersöka vårdnadstvister ur andra perspektiv. Samtidigt har detta tillvägagångssätt bidragit till en djupare förståelse för just könsnormer och föräldrastilar.

Båda teorierna är över 20 år gamla, vilket kan ha varit en nackdel eftersom samhället förändrats avsevärt sedan dess. Normer om könsroller och genus är dock något vi kan se lever kvar än idag och därför är genusteorin högst relevant för vår studie. Baumrinds ide om föräldrastilar är också något som finns kvar även om synen på olika föräldrastilar förändras. Teorierna är således relevanta för studien och har bidragit med förståelse och kunskap kring hur domstolen framställer kön och föräldrastilar. Baumrinds (1996) teori om föräldrastilar är en psykologisk teori om hur föräldrastilar påverkar barnen och har därför inte varit optimal för denna studie, trots det har den bidragit med kunskap.

Hirdmans (2003) genusteori har haft en genomgripande påverkan på studien, då hela undersökningen har genomförts utifrån ett genusperspektiv. Baumrinds (1996) föräldrastilar har varit behjälplig med att besvara de två andra frågeställningarna. Dock har användningen av Baumrinds (1996) föräldrastilar blivit begränsad eftersom domstolarna inte har uttryckt sig om föräldrastilar i det empiriska materialet. Trots detta har studien identifierat föräldraförmågor som domstolen skrev om och kunde kopplas till Baumrinds (1996) föräldrastilar, vilket möjliggjorde en tillämpning av föräldrastilar på det empiriska materialet.

De valda teorierna har påverkat tolkningen av det empiriska materialet och kan potentiellt vara en begränsning, då andra faktorer som barnets bästa inte har tagits i beaktning. Studien har enbart fokuserat på de två ovan nämnda teorierna och har inte undersökt andra aspekter som kan ha påverkat domstolens framställning av individerna, som etnicitet, klass och ålder. Hirdmans (2003) genusteori har begränsat oss i att vi enbart tittat på kön mellan man och kvinna och inte andra strukturella orsaker som kan ha påverkat könsnormerna.

7.4 Diskussion av relationen mellan resultat och metod

Studiens metodval har varit utgångspunkten för denna undersökning och präglat resultatet. Socialkonstruktionismen har varit studiens epistemologiska ansats och utifrån den kan sociala roller förstås som en konstruktion av samhället. Vi valde en dokumentstudie för att undersöka domstolars framställning av kön och föräldraförmågor samt hur de traditionella könsrollerna i samhället tar sig i uttryck i domstolen. Vid användning av dokumentstudier behövs det tas i beaktning att det kan innebära en viss begränsning. Exempelvis det faktum att det är myndigheter som har skrivit domstolsbesluten och att materialet då är skrivet från ett myndighetsperspektiv. Således har vi inte undersökt hur individer själva uppfattar könstraditionella roller och normer. Studien kan därav inte besvara eller uttrycka sig om hur mammor och pappors egna upplevelser och uppfattningar om könsskillnader i vårdnadstvister är. Detta var dock inte syftet med studien, syftet var istället att undersöka domstolars framställning av kön och därav är dokumentstudie relevant som metod.

I vårdnadstvister baseras domstolens bedömning ofta på en VBU-utredning från socialtjänsten. Domstolen uttrycker sällan egna ståndpunkter och instämmer ofta med utredningens slutsatser. Detta försvårar en analys av hur domstolarna själva framställer kön, då deras resonemang i stor utsträckning motsvarar socialtjänstens formuleringar. Studien har haft detta i beaktning genom att tolka domstolens belysning av en viss del i utredningen som ett uttryck för domstolens egna ställningstagande. Då både domstolar och myndigheter ska förhålla sig sakligt och opartiskt, uttrycks sällan åsikter direkt, vilket potentiellt har begränsat studien. Därav har studien med hjälp av analysmetoden gjort tolkningar av det empiriska materialet om hur domstolar uttryckt sig kring kön och föräldraförmågor. Studien har hittat mönster av återkommande och underliggande uttryck och tolkningar. Därför har den kvalitativa innehållsanalysen varit behjälplig för att finna det latent innehåll i domstolsbesluten.

Kvalitativ innehållsanalys är flexibel och kan användas till olika typer av material och passar därför bra till en dokumentstudie. Genom att koda vårdnadstvisterna har vi kunnat dra systematiska slutsatser som sedan blivit vårt resultat. Eftersom en deduktiv ansats har tillämpats i kvalitativ innehållsanalysen visste vi på förhand vilka teman vi sökte efter i materialet, vilket har inneburit att teorierna genomgående har varit styrande i analysprocessen och påverkat slutsatser som studien dragit. Det skapar en begränsning till att andra orsaker och faktorer kan ha påverkat framställningen av kön samt att vår egen förståelse kan ha haft en inverkan på hur materialet kodats. Socialkonstruktionismen ger oss förståelse för att vår egen kunskap är påverkad av det sociala sammanhanget vilket försvårar en objektivitet. Ytterligare en begränsning med kvalitativ innehållsanalys är att enbart vissa delar av domskälen i vårdnadstvisterna valdes ut för analys. Vi är därmed medvetna om att analysen inte omfattar helheten, det bedömdes dock inte vara nödvändigt för att besvara studiens syfte.

7.5 Implikationer för forskning och praktik

Sverige är det högst rankade landet i EU när det kommer till jämställdhet. Trots detta finns det en könsdiskriminering i de svenska domstolarna. Studiens resultat visar därav på sin vikt för socialt arbete i både det praktiska området, då domstolens beslut i vårdnadstvister ofta grundas på socialtjänstens utredningar, men även forskningsområdet. Resultatet är att de svenska domstolarna har olika förväntningar på och föreställningar om könen i föräldraskap, vilket vi anser är en produkt av samhället och hur det är konstruerat. Studien kom fram till att domstolar i högre grad tar pappans sida i vårdnadstvister och sätter högre krav på mammor i föräldraskapet, vilket säger emot tidigare forskning om att mamman blir favoriserad. Domstolen grundar mycket av sin bedömning på socialtjänstens utredningar och det behövs därför vidare forskning om huruvida socialtjänsten är könsneutrala i sina utredningar och hur de förhåller sig till könsroller och normer inom föräldraskapet.

Det finns en stark diskurs om att Sverige är ett jämställt land men ändå finns det olika förväntningar på könen inom det svenska rättsväsendet. Detta visar på vikten av att i praktiken vara medvetna om sina fördomar och de normer som samhället har konstruerat kring kön. En medvetenhet om det skulle kunna minska könsdiskriminering i domstolar. Det som ska vara avgörande i vårdnadstvister är barnets bästa oberoende av vilket kön som föräldern har, men så är inte alltid fallet. Istället kommer olika förväntningar på könet före barnets bästa och en medvetenhet om detta i praktiken skulle kunna förhindra att det sker. Detta belyser även vikten av vidare forskning kring hur normer påverkar myndigheter och hur man kan göra för att förändra detta.

Statistiska centralbyrån (2014, s. 75-78) gjorde en undersökning för elva år sedan som visade att pappor inte kände sig hörda eller lyssnade på av domstolen, medan vårt resultat pekar på motsatsen, att det är mammor som inte blir hörda. Detta är något för vidare forskning, då det hade behövts undersökas hur föräldrar själva upplever vårdnadstvister och könsdiskrimineringen som förekommer. Upplever mammor att de blir skuldbelagda och upplever pappor att de blir trodda på mer? Ytterligare en intressant aspekt är att tidigare forskning ofta pekade på att mamman oftare får vårdnaden i vårdnadstvister, det är inget som den här studien undersökte, men det är ändå något vi har sett mönster av. Vi resonerar att det kan bero på att mamman oftast är den främsta föräldern, men också att pappan i högre utsträckning använder sig av våld. Hur det skiljer sig i våldsanvändningen i föräldraskap mellan könen samt hur det påverkar domstolen och socialtjänstens bedömning i vårdnadstvister är därför något som behövs forskas vidare om.

Avslutningsvis visar resultatet att domstolens framställning av kön i vårdnadstvister skiljer sig åt, och det finns olika förväntningar på mammor och pappor samt på deras föräldraförmåga beroende på deras kön. Det visar på att könstraditionella roller och normer som samhället har konstruerat influerar domstolen, och när det kommer från en institution med ett stort maktkapital, sätter det en stark prägel på samhället. Det kan argumenteras för att mer jämställdhet måste implementeras i rättsväsendet för att det sedan ska kunna genomsyra

resten av samhället. Studien har därav bidragit med förnyad kunskap som kan bidra till en medvetenhet om att Sverige har en bit kvar innan det kan kallas jämställt.

Referenslista

Ahrne, G & Svensson, P. (Red.). (2022). *Handbok i kvalitativa metoder*. Liber.

Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2017). *Tolkning och reflektion vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Johanneshov: MTM.

Baumrind, D. (1966). *Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior*. (Child Development, Vol. 37, No. 4). Jstor. [Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior on JSTOR](#)

Bergman, A,S & Rejmer A. (2017). Parents in child custody disputes: Why are they disputing?. *Routledge Taylor and Francis group, volym* (14), 134-150.
<https://www-tandfonline-com.ezproxy.its.uu.se/doi/epdf/10.1080/15379418.2017.1365320?needAccess=true>

Bergström, G. & Boréus, K. (red.) (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. (2., [omarb.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Billquist, L & Johnsson, L. (2016). Sociala akter som empiri. Om möjligheter och svårigheter med att använda socialarbetares dokumentation i forskningssyfte. *Socialvetenskaplig tidskrift, volym* (14), 1. <https://doi.org/10.3384/SVT.2007.14.1.2595>

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (Tredje upplagan). Stockholm: Liber.

Costa, F., Lopes, L., Esteves, A,B,D., Kreimer, R., Struchiner, N& Hannikainen, I. (2019). Gender stereotypes underlie child custody decisions. *European Journal of Social Psychology, volym* (49), 548-559. <https://doi-org.ezproxy.its.uu.se/10.1002/ejsp.2523>

European Institute for Gender Equality. (2024). *Gender Equality Index Sweden*.
<https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2024/country/SE>

Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) (2024). *Handbok i kvalitativ analys*. (Upplaga 4). Stockholm: Liber.

Förenta nationerna. (2008). *Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna*.
<https://fn.se/wp-content/uploads/2016/07/Allmanforklaringomdemanskligarattigheterna.pdf>

Hirdman, Y. (2003). *Genus: om det stabila föränderliga former*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.

Jämställdhetsmyndigheten. (2022). *2022 års Jämställdhetsundersökning från Jämställdhetsmyndigheten*. [2022 års Jämställdhetsundersökning från Jämställdhetsmyndigheten](#)

Klingberg, G. & Hallberg, U. (red.) (2021). *Kvalitativa metoder helt enkelt!*. (Upplaga 1). Lund: Studentlitteratur.

Kratky, N och Schröder-Abé, M. (2018). How are parental functioning and single parenthood associated with court outcomes? An analysis of child protection cases. *International Society for the Prevention of Child Abuse & Neglect*, 84, 95-105. [How are parental functioning and single parenthood associated with court outcomes? An analysis of child protection cases - ScienceDirect](#)

Kruk, E. (1992). Child Custody Determination: An Analysis Of the Litigation Model, Legal Practices, And Men's Experiences in the Process. *The journal of men's studies*, volym (1), 163. <https://doi.org/10.3149/jms.0102.163>

Lundström, T & Sallnäs, M. (2016) *Klass, kön och etnicitet i den sociala barnvården. Socialvetenskaplig tidskrift*, volym (10), 2-3. <https://doi.org/10.3384/SVT.2003.10.2-3.2658>

Mattsson, T. (2010). *Kön och genus: I samhället och i det sociala arbetet*. (Working paper-serien; Vol. 2010, Nr. 3). Socialhögskolan, Lunds universitet.

Miller, S & Manzer, J. (2018). Safeguarding Children's Well-Being: Voices From Abused Mothers Navigating Their Relationships and the Civil Courts. *Journal of Interpersonal Violence*, volym (36), 9-10. <https://doi-org.ezproxy.its.uu.se/10.1177/0886260518791599>

Morawska, A., Baker, S. & Johnston, S. (2021). "The parent trap": gender stereotypes and parenting roles in an Australian parenting website. *Australian Journal of Psychology*, volym (73), 272-281. <https://doi.org/10.1080/00049530.2021.1906162>

Ngaosuvan, L., Hagberg, J & Sikström, S. (2024). Gender discrimination in Swedish family courts: *A quantitative vignette study. PLOS ONE*, volym (19), 8. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0296210>

Palm, G, F. (1993). Involved Fatherhood: A Second Chance. *The journal of men's studies*, volym (2), 139. <https://doi.org/10.3149/jms.0202.139>

Perälä-Littunen, S & Böök M,L. (2012). The Beginning and End of Parental Responsibility - Finnish Parents' Views. *Journal of comparative family studies*, volym (43), 925. <https://www.proquest.com/socabs/docview/1431083140/E05F2B681B1547D9PQ/14?sourcetyp=Scholarly%20Journals>

Prop. 2024/25:10. *Tryggar hem för barn*. <https://www.regeringen.se/contentassets/7ea346fa1faf46cb9aeaed05227872a8/tryggare-hem-for-barn-prop.-20242510>

Prop. 2020/21:150. *Ett stärkt barnperspektiv i vårdnadstvister.*
<https://www.regeringen.se/contentassets/1a67cf3c78304dfda1576de31ab7fb47/ett-starkt-barnrattsperspektiv-i-vardnadstvister-prop.-202021150.pdf>

Regeringsbeslut A2025/00105. *Jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet 2025–2029.*
<https://www.regeringen.se/contentassets/a1b2d1fe3ece46898a8ecb1eac15eb14/jamstalldhetsintegrering-i-regeringskansliet-2025-2029.pdf>

Scott Crapo, J., Miller, J. A., Bradford, K. & Higginbotham, B. J. (2021). Mothering and Fathering, or just Parenting: Measurement Invariance of Parental Beliefs by Gender. *Journal of family issues*, volym (42), 2782 - 2810.
<https://doi-org.ezproxy.its.uu.se/10.1177/0192513X20988772>

Scott, E.S. (1992). Pluralism, Parental Preference, and Child Custody. *California Law Review*, volym (80), 615-672. <https://doi.org/10.2307/3480710>

SFS 1949:38. *Föräldrabalken.*
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/foraldrabalk-1949381_sfs-1949-381/

Statistiska centralbyrån. (2014). *Olika familjer lever på olika sätt – om barns boende och försörjning efter en separation (2014:1).*
https://share.scb.se/ov9993/data/publikationer/statistik/_publikationer/be0701_2013a01_br_b_e51br1401.pdf

SOU 2014:6, bilaga 18. *Män och jämställdhet: Män i tvister om vårdnad, boende och umgänge.*
<https://www.regeringen.se/contentassets/6e2024c9c99948bfa052224089272c0e/man-och-jamstallldhet-bilaga-18-sou-20146/>

Sveriges domstolar. (2022-03-01). *Vårdnad, boende och umgänge.*
<https://www.domstol.se/amnen/familj/foraldrar-och-barn/vardnad-boende-och-umgange/>

Sveriges kommuner och regioner. (2018). *Maskulinitet och jämställt föräldraskap.*
<https://skr.se/download/18.7c1c4ddb17e3d28cf9b9c666/1643110401037/7585-673-5.pdf>

Vetenskapsrådet. (2024). *God forskningssed 2024.*
<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2024-10-02-god-forskningssed-2024.html>

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.* Stockholm: Vetenskapsrådet.
https://www.vr.se/download/18.68c009f71769c7698a41df/1610103120390/Forskningsetiska_principer_VR_2002.pdf

Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Wray, D. (2020). Paternity Leave and Fathers' Responsibility: Evidence From a Natural Experiment in Canada. *Journal of marriage and family*, volym (82), 534-549.
<https://doi.org/10.1111/jomf.12661>

Yang, P., Scholmer, G, L. & Lippold, M, A. (2023). Mothering Versus Fathering? Positive Parenting Versus Negative Parenting? Their Relative Importance in Predicting Adolescent Aggressive Behavior: A Longitudinal Comparison. *American psychological association*, volym (59), 69-83. <http://dx.doi.org.ezproxy.its.uu.se/10.1037/dev0001442>